

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Kati Saar

**EESTI NAISETTEVÕTJAJD MOTIVEERIVAD JA TAKISTAVAD
TEGURID ETTEVÕTLUSES**

Magistritöö

HAPM10/18, Personalijuhtimine

Juhendaja: Marianne Kallaste, MBA

Tallinn 2020

Deklareerin, et olen koostanud (lõpu)töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele selle koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on ...9732... sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Kati Saar

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 190867HAPM

Üliõpilase e-posti aadress: kati.saar1@mail.ee

Juhendaja: Marianne Kallaste, MBA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1 TEOREETILINE TAUST	8
1.1 Naisettevõtja ja naisettevõtlus.....	8
1.2 Naisettevõtjaid motiveerivad ja takistavad tegurid.....	10
1.3 Naisettevõtluse erinevad käsitlused	14
2 EMPIIRILINE UURIMUS	17
2.1 Metoodika	18
2.1.1. Mõõtevahend	18
2.1.2. Valim	18
2.1.3. Protseduur.....	19
2.2 Andmete analüüs.....	21
2.3 Tulemused.....	22
2.3.1. Naisettevõtjate hinnangud motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele.....	22
2.3.2. Seosed naisettevõtjate demograafiliste näitajate ning motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ja ettevõtlust takistavate tegurite vahel.....	26
2.3.3. Seosed naisettevõtjate motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ning ettevõtlust takistavate tegurite vahel.....	28
2.4 Arutelu	29
2.5 Järeldused, ettepanekud	32
KOKKUVÕTE	34
SUMMARY	36
Kasutatud kirjandus	39
LISAD	48
Lisa 1. Uuritavate jagunemine demograafiliste näitajate ja ettevõttega seotud muutujate lõikes.	48
Lisa 2. Empiirilise osa küsimustik.....	50
Lisa 3. Lihtlitsents.....	54

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida ja kirjeldada naisettevõtjate hinnanguid oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele ning selgitada seoseid nende tegurite ja demograafiliste näitajate vahel.

Uuringumeetodina kasutab autor struktureeritud küsimustikku, mille erinevates osades hinnatakse naisettevõtjaid motiveerivaid tegureid, antakse hinnanguid ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele asjaoludele.

Tulenevalt käesoleva lõputöö eesmärgist esitatakse järgnevad uurimisküsimused:

1. Millised on naisettevõtjate hinnangud oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele?
2. Kas naisettevõtjate demograafilised näitajad on seotud nende hinnangutega oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele?
3. Kas naisettevõtjate hinnangud motivatsioonile ja ettevõtlustegevusele on seotud ettevõtlust takistavate teguritega?

Uurimuse tulemusena selgub, et ükski väline **mõjutaja** ei oma naiste jaoks nii suurt tähtsust, kui sisemised mõjutajad: enesearenguga seotud motiivid ja soov professionaalse sõltumatuse järele. Oma ettevõtlustegevust hindavad naised kõrgelt, eriti väärtustatakse asjaolu, et ettevõtlustegevus aitab oma oskusi ja võimeid hästi realiseerida. Ilmneb ka huvitav asjaolu, et doktorikraadi omavad ettevõtjad hindavad oma ettevõtlustegevusega seotud motivatsiooni oluliselt madalamaks, kui teised. Naisettevõtjad peavad oluliseks ka paindlikku tööaega ning iseseisvust, mida iseenda tööandjaks olemine pakub.

Takistustena, mis ettevõtlustegevust mõjutavad, nähakse ülekaalukana ajapuudust. Kõige suuremaid pereeluga seotud takistusi kogevad 31-35 aastased naisettevõtjad. Ettevõtlust takistava tegurina toovad naised välja suure maksukoormuse, probleemseks peetakse rahaliste vahendite nappust erinevate ressursside hankimiseks, samuti kogetakse raskusi vajaliku tööjõu leidmisel. Esile tuuakse ka ebapiisavat müügioskust, mis aga on vajalik ettevõtte edu, tulemuslikkuse ja kasvu tagamiseks.

Magistritöö võtmesõnad: ettevõtlus, naisettevõtja, motivatsioonitegurid, takistavad tegurid

SISSEJUHATUS

Naisettevõtjate alaesindatus on ettevõtjate seas probleemiks, millesse püütakse mitmete meetmete abil sihipäraselt sekkuda nii Euroopas kui mujal maailmas (Sotsiaalministeerium, 2019). Ka Euroopa Liidu ettevõtluspoliitika Ettevõtlus 2020 (Entrepreneurship 2020) raamistikus peetakse naisettevõtluse edendamist väga oluliseks. Naiste vähest osalemist ettevõtluses vaadatakse kui kasutamata ressursi, mille sihipärasele arendamisele ja toetamisele tuleb **erinevate meetmete abil** suuremat tähelepanu pöörata, vastasel juhul pole majanduskasv jätkusuutlik, ning seda eriti vananeva ühiskonna tingimustes (European Commission, 2013). Globaalses ettevõtlusmonitooringus (Reynolds *et al.*, 2000) on välja toodud, et pikaajaline majanduskasv ja jõukus eeldab naiste osalemist ettevõtluses, kuid selle potentsiaali ära kasutamine nõuab meeste ja naiste erinevuste põhjalikku analüüsi ning uuringuid naiste ettevõtluskäitumise osas.

Mitmel pool Euroopas on hakatud välja töötama toetusmeetmeid spetsiaalselt naissoost ettevõtjatele: Rootsis koolitatakse ärijuhtimiskonsultante tegelemaks spetsiifiliste naisettevõtjatele ja -juhtidele omaste probleemidega, Saksamaal on seatud konkreetsed eesmärgid toetamiseks naisettevõtjaid loometööstuses, Soomes on loodud eraldi fond mittetehnoloogiliste investeeringute toetamiseks jne. (ENUT, 2014).

Eesti ettevõtluspoliitika tegijad pole naisettevõtluse toetamist ja esile tõstmist vajalikuks pidanud ja puuduvad meetmed, mis toetaksid eriliselt naiste ettevõtlusega alustamist (Võrdõigusvoliniku kantselei, 2015). Ka ettevõtluse kasvustrateegias 2014–2020 ei ole analüüsitud naisettevõtjate olukorda Eestis ega kavandatud meetmeid nende osakaalu suurendamiseks (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2013). Kuna naiste loodud ettevõtted on enamasti mikroettevõtted, seega investeerivad ja loovad vähem töökohti, pole need kasvule orienteeritud Eesti majanduse jaoks prioriteediks (Talves, 2005). Samas toob GEM naisettevõtjate uuringu (*GEM Report on Women's Entrepreneurship*) raport (Kelley *et al.* 2017) välja, et enam kui kolmandik Eesti alustavaid naisettevõtjaid on orienteeritud innovatsioonile ja ettevõtte kasvule, plaanides värvata uusi töötajaid ning alustada ekspordiga.

Sama uuringu (Kelley *et al.* 2017) andmetel on ka naiste ettevõtlusaktiivsus pidevas muutumises ning 2016. aastal moodustas Eestis ettevõtlusega alustanud või ettevõtjana kuni kolm ja pool aastat tegutsenud naiste osakaal ligi 12%, mis on pea kolmandiku võrra kõrgem kui 2014. aastal. Siiski jääb Eesti naiste ettevõtluse määr (naisettevõtjate osatähtsus naiste aktiivses tööjõus osalemisest) 5% juurde, mis on märkimisväärselt madalam, kui EL keskmine (10%) (*Ibid.*).

Lisaks sellele, et naiste suurem osalemine ettevõtluses aitab kaasa lisandväärtuse loomisele majanduses, aitab see pikemas perspektiivis vähendada soolist ebavõrdsust, parandades naiste majanduslikku toimetulekut ja iseseisvust (Eesti Naisuurimus ja Teabekeskus, 2011). Naiste ettevõtlusega tegelemine on hea võimalus ka palgavaesusest välja rabelemiseks (*Ibid.*), sest vaatamata asjaolule, et palgalõhe meeste ja naiste vahel on Eestis vähenenud, on see siiski jätkuvalt Euroopa suurim (Statistikaamet, 2019).

Paljud probleemid ettevõtlusega alustamisel ja ettevõtte arendamisel avalduvad naiste puhul märksa teravamalt võrreldes meessoost ettevõtjatega. Varasemates uuringutes (Gatewood *et al.*, 1995; Heilman & Chen, 2003) on näiteks leitud, et erinevalt meestest, keda mõjutab rohkem väline, motiveerivad naisi ettevõtlusega alustama ja jätkama rohkem sisemised tegurid. Ka Eesti naisuurimus- teabekeskuse juht Reet Laja on kinnitanud, et vähemalt alustava ettevõtja perioodil vajavad naised teistsugust tuge kui mehed (Traks, 2012).

Green *et al.* (2010) rõhutab, et naisettevõtjaid uurides on oluline, et neid ei liigitataks ühte kategooriasse: pigem on nad mitmekesine ja keerukas grupp, millel on mitmekesine taust, tegutsemise asjaolud ja erinevad maailmavaated.

Käesoleva magistritöö uurimisprobleem on naisettevõtjate vähene esindatus Eesti ettevõtjate seas. Eestis on naisettevõtjate eripärasid vähe uuritud. Selleks, et suurendada naiste tööhõivet, toetada naisettevõtjaid ja sellega edendada ettevõtlust, on vajalik täiendavalt uurida naisettevõtjate ja -ettevõtluse eripära, naisi motiveerivaid ja takistavaid tegureid (Reynolds *et al.* 2000; Gatewood *et al.* 1995; Heilman & Chen, 2003). Tulemustest lähtuvalt soovib autor teha ettepanekuid naisettevõtjaid toetavate meetmete väljatöötamiseks.

Uurimistöö eesmärgiks on kirjeldada naisettevõtjate hinnanguid oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele ning selgitada seoseid ettevõtlust takistavate tegurite, motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ja demograafiliste näitajate vahel.

Tulenevalt käesoleva lõputöö eesmärgist esitati järgnevad uurimisküsimused:

1. Millised on naisettevõtjate hinnangud oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele?
2. Kas naisettevõtjate demograafilised näitajad on seotud nende hinnangutega oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele?
3. Kas naisettevõtjate hinnangud motivatsioonile ja ettevõtlustegevusele on seotud ettevõtlust takistavate teguritega?

Töö eesmärgi täitmiseks viib autor läbi kvantitatiivse uuringu. Vajalikud andmed kogutakse ankeetküsimustiku abil, mis edastatakse vastajatele läbi erinevate naisettevõtjaid koondavate sotsiaalmeedia gruppide. Valimisse sobimiseks peab vastaja olema naine ja tegelema Eestis ettevõtlusega või omama toimivas ettevõttes vähemalt 50%- list osalust. Andmetöötluseks ja -analüüsiks kasutatakse programmi SPSS Statistics. Valimi heterogeensus võimaldab võrrelda erinevate sotsiaaldemograafiliste näitajate, varasema töökogemuse jm tegurite mõju naisettevõtjate tegevusele.

Käesoleva magistritöö esimeses peatükis käsitleb autor erinevate karakteristikute ja naisettevõtluse omavahelisi seoseid, võrreldes erinevate autorite seisukohti. Antakse ülevaate naisettevõtja erinevatest määratlustest ja käsitletakse naisettevõtluse teoreetilisi aluseid, keskendudes naisettevõtjaid potentsiaalselt motiveerivatele, takistavatele või edukust mõjutavatele teguritele. Magistritöö teises peatükis kirjeldab autor käesoleva magistritöö raames läbiviidud uuringu meetodikat, esitleb uuringu tulemusi ning analüüsib saadud andmeid ja toob välja tulemuste põhjal tehtud järeldused ja soovitused.

Töö autor soovib ka kasutada võimalust ja tänada juhendaja Marianne Kallaste`t, kes aitas väärt nõu ja ettepanekutega kaasa antud magistritöö valmimisele. Lisaks soovib autor tänada sõpra Janel Palm`i, kes abistas andmete töötlemisel ja tõlgendamisel ning oma õde, Ave Kiis`i, kes osutas abi magistritöö valmimiseks vajalikel tõlketöödel.

1 TEOREETILINE TAUST

Käesolevas peatükis käsitleb autor erinevate karakteristikute ja naisettevõtluse omavahelisi seoseid, võrreldes erinevate autorite seisukohti. Antakse ülevaate naisettevõtja erinevatest määratlustest ja käsitletakse naisettevõtluse teoreetilisi aluseid, keskendudes naisettevõtjaid potentsiaalselt motiveerivatele, takistavatele või edukust mõjutavatele teguritele. Teoreetilise osa lõpetuseks seotakse naisettevõtlus ja teooriad, mis selgitavad ettevõtlusega alustamise põhjuseid.

1.1 Naisettevõtja ja naisettevõtlus

Naisettevõtjad moodustavad kõigist maailma ettevõtjatest umbes kolmandiku (Praxis, 2015). Naisettevõtja institutsiooni kui iseseisvat mõistet ei tunnusta ega käsitle ei akadeemiline maailm ega ka õigusaktid (ETNA, 2014). Siiski räägitakse naisettevõtlusest ning eristatakse seda muudest ettevõtlusliikidest.

Kirjanduses on naissoost ettevõtjaid defineeritud mitmeti: naised, kes on loonud ettevõtte, on aktiivselt kaasatud juhtimisprotsessi ning omavad vähemalt 50-protsendilist osalust selles (Buttner & Moore, 1997). Naisettevõtja on naine, kes näitab üles initsiatiivi, oskab näha võimalusi, julgeb võtta riske ja loob uusi töökohti. Loob rikkust oma ettevõtlusoskuste ja innovatiivse mõtlemise abil (Rani & Rao, 2007). Tuginedes Eesti Vabariigi Äriseadustikule on naisettevõtja naissoost füüsiline isik, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kellele kaupade müük või teenuste osutamine on püsiv tegevus (Äriseadustik, 2019).

Vaikjärv (2008) on naisettevõtjaid iseloomustanud, kui keskmisest aktiivsemaid naisi, kes paistavad silma selliste omaduste poolest nagu sihikindlus, koostöövalmidus, otsustusvõime, enesekindlus ja nn tugev seesmine kontrollikese. Kumar *et al.* (2013) on naisettevõtjat iseloomustanud kui naist, kel on tugev tahtejõud, tahe teha midagi positiivset, kes võtab vastutava rolli, et täita oma isiklikud vajadused ja saada majanduslikult iseseisvaks. Seega on enesehinnangute alusel võimalik teatud tõenäosusega välja tuua inimesed, kellel on ettevõtjana enam võimalus edu saavutada, millest omakorda järeldub, et inimese isikuomadused võivad olla hoopis olulisemad, kui tema sugu (Vaikjärv, 2008).

Kuigi naisettevõtlusest selle praeguses tähenduses on hakatud rääkima alles 20. sajandil, tegelesid naised sellega varemgi, kogedes seejuures ühiskonna poolt oma tegevuse osas vastuolulist suhtumist (Seeger, 2017). Naisomandis olevad ettevõtted olid peamiselt kõrtsid, jaekauplused,

hotellid ja bordellid, mida sageli pidasid naised, kel puudus mees, kes neid ülal peaks (*Ibid.*). Alates 20. sajandist, kui hakkasid levima soolise võrdõiguslikkuse ideed, jõudis ühiskondlikku teadvusesse naiste osalemine ettevõtluses ning aja jooksul on paranenud ka suhtumine naisettevõtjasse, kui tõsiseltvõetavasse äripartnerisse (Radovic Markovic, 2007). Siiski püsib ka stereotüüpne ning traditsiooniline vaade naiste ja meeste soorollidele ühiskonnas, mis loob naistele palju suuremaid barjääre mitmekülgseks eneseteostuseks ning ühiskonna tipp-positatsioonidele jõudmiseks (Laas, 2003).

Naisettevõtlust hakati lähemalt uurima 1970-ndatel, kuna mõisteti, et vaatamata asjaolule, et globaalsest rahvastikust moodustavad naised orienteeruvalt 50%, on ettevõtjate hulgas naisi tunduvalt vähem (Jennings & Brush, 2013). Eesti kontekstis saab naisettevõtlusest ja –ettevõtjatest rääkida alates 1990ndatest, pärast üleminekut turumajandusele (Sotsiaalministeerium, 2019). Siiski pole riiklikul tasandil naisettevõtjaid eriti uuritud ega naisettevõtluse edendamiseks olulisi samme astunud ning ettevõtlikud naised on ise koondunud erinevatesse ühendustesse, mille kaudu püütakse igakülgset naisettevõtluse arengule kaasa aidata.

Autor tõstab siinkohal esile Eesti Naisuurimus ja Teabekeskust (ENUT), mille mille põhieesmärk on edendada soolist võrdõiguslikkust kõigis ühiskonnaelu valdkondades. ENUT`i eesmärgiks on tegutseda infokeskusena, koguda, korrastada ja vahendada erinevat naisettevõtlusesse ja -uuringutesse puutuvat teavet, toetada ja koordineerida koostööd isikute, institutsioonide ning vabatahtlike organisatsioonide vahel, suunata naiste koolitust ja ümberõpet, samuti annab ühendus välja stipendiume. (ENUT, 2020). Ka Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsatsioon (BPW Estonia), mis algusaegadel keskendus eeskätt naiste koolitamisele ja ettevõtlusele julgustamisele, on oma tegevust laiendanud ning tunnustab muuhulgas ühiskonnaelus aktiivselt kaasa rääkivaid ettevõtlikke naisi, andes välja aasta naise ja aasta noore naisettevõtja tiitlit ning tegeleb ka heategevusega (BPW Estonia, 2020). Naisettevõtjaid koondavaid ühendusi on veelgi, mis autori arvates näitab, et naised tahavad ja oskavad luua võrgustikke, millele toetuda.

Naisettevõtluse edendamise on oluline nii riiklikul kui ka indiviidi tasandil. Naisettevõtlusega tegelemine on majandusliku sõltumatuse saavutamise vahend, mis annab naistele võimaluse tööturule rohkem integreeruda, annab võimaluse tugevdada oma rolli ärijuhtidena ja viia sisse kultuurilisi muutusi nii ettevõtte sees kui ka väljaspool (Euroopa Parlament, 2016). Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi poolt 2001. aastal läbiviidud naisettevõtlusuuringuse kohaselt on naisettevõtja keskmisest naisest kõrgemalt haritud, ühiskondlikult aktiivsem, suuremate sissetulekutega ning väärtustab eetilist äritegevust (Sotsiaalministeerium, 2019). Seega võib

naiste suurem kaasatus ettevõtlusse muuta ühiskonda tervikuna, tuues majanduslikku kasu ja vähendades sotsiaalselt ebavõrdsust.

1.2 Naisettevõtjaid motiveerivad ja takistavad tegurid

Võrreldes naiste tööhõivet Eestis ja rahvusvahelisel tasandil, torkab silma ühelt poolt naiste suur täisajaga tööturul osalemine, teiselt poolt aga võrdlemisi ulatuslik tööturult väljumine laste saamise ning nende eest hoolitsemise ajaks (Eesti Koostöö Kogu SA, 2010). Uuringu andmetel, kus vaadeldi 25–50-aastaste naiste tööturu ülenevat ja alanevat mobiilsust (mõõdetud rahvusvahelise sotsiaalmajandusliku indeksi skaalal, Ganzeboom et al. 1992) läbi erinevate ajaperioodide (1960. a kuni käesoleva sajandi alguseni) selgub üldjoontes, et lapsepuhkuse tõttu tööturult eemalviibimine mõjutab naiste edasisi tööturuvõimalusi (Eesti Koostöö Kogu SA, 2010). On leitud, et mehed ja naised on Eestis tööturul võrdväärsed hetkeni, mil naissoost töötaja saab lapse ja jääb lapsehoolduspuhkusele (Praxis, 2016). Sellest hetkest on (väikelaste) emad tööturul konkureerimisel ja karjääri tegemisel kehvas positsioonis, sest nende tööstaaž, töökogemus ning oskused jäävad alla nii oma põlvkonna meestele kui ka (väike)lasteta naistele, kes ei ole karjääripausi võtnud (*Ibid.*).

Kuna väikeste lastega naiste hulgas on tööhõivemäär madalam võrreldes lasteta naistega, siis on see märk, et naiste jaoks on pärast lapse sündi tööturule tagasipöördumine raskendatud (Statistikaamet, 2017). Mäetaga (2017) ja Sildnik (2015) toovad oma uuringutes ühe peamise probleemina välja, et väikelaste emadel napib lapsehoiu võimalusi ning sageli ei ole lasteaiakoht kättesaadav kohe, kui selle järgi tekib soov või vajadus. Hoiuteenuse toeta on aga lapsevanemal keeruline tagasi tööle minna.

Siin võiks abiks olla paindlik töökorraldus, mis võimaldab lapsevanemal valida töötamiseks sobivaimat ega või kohta ning lihtsustaks üheaegset toimetulekut nii lapse kasvatamise kui ka ametialase karjääriga. Mäetaga (2017) uurimistööst selgus, et emad peavad oluliseks võimalust, et näiteks lapse haigestumisel oleks neil võimalik teha tööd kodus. Pea pooled väikelastega naistest sooviksid teha tööd osalise tööajaga, kuid selle võimaldamine ei ole Eestis ülemäära levinud seoses ebasoodsa maksusüsteemi ja madala palgatasemega (*Ibid.*). Sotsiaalministeeriumi uuringus, kus vaadeldi lapsevanema valikuvõimalusi tööturul, tuuakse lisaks eelnevale välja, et paljudel juhtudel ei võimalda osaajaga töötamine sellist sissetulekut, mis oleks pere toimetulekuks vajalik (Vseviiov, 2016).

Ka Eestis kehtiv lapsehoolduspuhkuse süsteem, mis võimaldab tööturul pikalt eemal olla, mõjutab väikelastega naiste edukust tööturul ja muudab nad ebaatraktiivseks sihtgrupiks tööandjate jaoks, kuna väikelastega emasid peetakse tööturul vähem kompetentseks sihtgrupiks (Praxis, 2016). Ilmselt tunnevad ka naised ise end tööle naastes ebakindlalt, sest võrdluses muude vanusegruppidega on ka palgaootused väiksemad just peamises lapsesaamises (25-29) naiste puhul (Vseviiov, 2016).

Praxise analüütikud on leidnud puudusi ka hüvitisi reguleerivas korras, mis ei toeta naistel töö- ja pereelu ühitamist ning võimalusena nähakse naiste ja meeste osaluse võrdsustamist laste eest hoolitsemisel ning rakendada hooldusega seotud hüvitisi vaid siis, kui lapsehoolduspuhkus on jagatud mõlema vanema vahel võrdselt (Praxis, 2013). Praegu on lapsevanematele suunatud õiguste ja hüvitiste kasutamise võimalus jäetud pere enda otsustada, kuid uuringute tulemused näitavad, et Eestis on 88% juhtudel vanemapuhkuse kasutaja ja hüvitise saaja siiski ema (Statistikaamet, 2019). See näitab, et laste eest hoolitsemine (eeskätt väikelapseas) on valdavalt ema õlul, mis ühtlasi tähendab piiranguid naiste tööhõives osalemisele ja võib anda alust emade tööalasele diskrimineerimisele.

Kuna kirjeldatud olukorras võib olla keeruline saada oma haridusele ja võimetele vastavat tööd, peavad paljud naised palgatööst loobuma, kuid soovimata tööturul täiesti eemalduda, näevad mõned neist alternatiivset võimalust oma ettevõtte loomises. Ettevõtlust ja iseendale tööandja olemist käsitletakse ühe mittetraditsioonilise tööhõive vormina, mis tagab piisava paindlikkuse ja peaks pakkuma häid võimalusi töö ning perega seotud kohustuste edukaks täitmiseks (ETNA, 2005). Ettevõtjaks hakkamine ühelt poolt küll laiendab naiste võimalusi tööturul, kuid samas nõuab äritegevusega alustamine rohkem pingutust, kui töökoha saamine. See nõuab aega, raha ja palju muid ressursse ning paneb sageli proovile ka ettevõtja pereelu ja isiklikud suhted.

Diener (2017) on oma naisettevõtjatega seotud uuringus välja toonud asjaolu, et sageli on motiivid väga tihedalt seotud võimalike takistustega, mida naine võib kogeda ettevõtjaks olemisel. Tasakaal töö- ja pereelu vahel on naiste jaoks üks suuremaid takistusi uue ettevõtte loomisel (Mroczkowski, 1997), samas teised uuringud viitavad töö- ja pereelu tasakaalustamise soovile kui põhjusele, miks naised üldse äritegevust alustavad (Sullivan *et al.* 1997).

Kuna enamikul naissoost ettevõtjatel on pere ning perekonna rolli ei saa ettevõtte loomise ega hilisema edukuse seisukohast alahinnata, on naiste äriasjad sageli põimunud ja mõjutatud pearsjadest. On isegi leitud, et naistel, kelle abikaasa tegutseb ettevõtjana, on kaks korda suurem tõenäosus ettevõtlusega alustamiseks, kui neil naistel, kel ettevõtjast abikaasat ei ole (Bruce,

2000). Sageli on naisettevõtjad ka pärit perekondadest, kus vanemad on tegelenud ettevõtlusega (*Ibid.*).

Kirkwood (2009), kes uuris abikaasa rolli naisettevõtja motivatsiooni mõjutajana, leidis, et abikaasa või elukaaslase tugi on kindlasti oluline, ning naised ootavad neilt nõu, toetust ja julgustust ning paljud neist leiavad, et nende elukaaslase heakskiit on ettevõtlusega alustamise seisukohalt väga oluline (Kirkwood, 2009). Kõige suurem takistus ettevõtte loomisel või ettevõtlusega jätkamisel on sageli perekonna vastuseis (Rani & Rao, 2007). Eestis läbiviidud turismi- ja naisettevõtluse uuringu (Laas, 2003) kohaselt tõdesid just vanemad naised, et ettevõtte käivitamine jäi ära või oli raskendatud abikaasa vastuseisu tõttu. Erinevalt meestest, kes ei kipu tunnistama, et naine või perekond mõjutaksid nende ettevõtlusalast motivatsiooni, tunnistavad naised oma muret ettevõtlusalase karjääri negatiivse mõju pärast nende pereelule ja isiklikele suhetele (Burke et al., 2002).

Carter ja Rosa (1998) ja Rey- Marti *et al.* (2015) omakorda leiavad, et ettevõtted on edukamad, kui naised ei püüa perekonda ja äri omavahel siduda. Ka Akehurst *et al.* (2012) väidavad oma läbiviidud uuringu põhjal, et need naised, kes ei ole abielus või kellel pole partnerit, on ettevõtlusega alustamisel eelisseisus, kuna selline olukord võimaldab panustada rohkem oma aega ja muid ressursse ettevõtte käivitamiseks. Need naised, kes lootsid, et ettevõtlusega tegelemine aitab neil saavutada parema töö- ja pereelu tasakaalu, tõdevad sageli õige pea pärast ettevõtte loomist, et seda ei juhtu (Pardo-del-Val, 2010; Walker *et al.* 2008), sest pere võtab aega, energiat ja jõupingutusi, mis muidu investeeritakse tööle.

Kuna sedavõrd, kui kasvab pere, väheneb statistiliselt naise tööturule tagasipöördumise tõenäosus (Statistikaamet, 2017), siis tõstatatakse see küsimuse naiste haridusliku inimkapitali rakendamise efektiivsusest Eestis. Arenenud riikide uuringud (Jungbauer-Gans *et al.*, viidanud Laas, 2003) rõhutavad inimkapitali (haridus, töökogemus, oskused), kui üht tähtsaimat ressursi edukaks ettevõtluseks, ning sageli tuuakse seda välja, kui peamist põhjust, miks naisettevõtjaid on vähem kui meesettevõtjaid. Siiski võib oletada, et hariduse või töökogemuse puudumine pole vähemalt Eestis peapõhjus, miks naisettevõtjaid napib.

Hariduse toimet ettevõtlusedule on laialt uuritud. Haridus on eeldatavasti seotud teadmiste ja oskustega, motivatsiooni, enesekindluse, probleemi lahendamise oskuste, pühendumuse ja distsipliiniga. Kõrgem haridustase peaks suurendama ettevõtja suutlikkust tulla toime erinevate probleemidega ja näha võimalusi, mis on ettevõtte kasvu seisukohalt olulised (Wilson *et al.*, 2007; Akehurst *et al.* 2012).

Statistiliselt on Eesti naiste haridustase üks OECD kõrgemaid (OECD, 2018). 25–64 aastastest naistest on kõrghariduse omandanud 45% (OECD keskmine 34%), samas kui meeste seas on kõrgharitud vaid 28% (*Ibid.*). Siiski ei anna omandatud haridus üksi garantiid edukaks ettevõtluseks, sest omades kõrgemat haridust, on see Eesti naistel sageli niisuguses valdkonnas (haridus, tervishoid, sotsiaalteenused jm), mis aitab ettevõtluses ainult kaudselt (Laas, 2003). Ka ettevõtjate enda hulgas läbiviidud küsitlused (Talves *et al.*, 2004; ETNA, 2014) kinnitavad naiste ebakindlust: naised peavad meestest enam takistuseks ettevõtlusega alustamisel teadmiste ja oskuste puudumist, olgugi, et nad on sageli omandanud rohkem ettevõtlusalaseid teadmisi (raamatupidamine, äriplaani koostamine jne) kui mehed.

Akehrst *et al.* (2012) väidab, et sageli on naiste loodud ettevõtted väikesed ja kasvupotentsiaalita, kuna naistel puuduvad konkreetsed teadmised, et edukalt täita asjaomaseid ülesandeid ettevõtte käitamise ajal. Saksa uurijad on leidnud, et tulenevalt naiste madalama positsiooniga töökohtadest on neil suuremad puudujäägid juhtimisoskustes, täiendkoolitustes ning neil on väiksemad töökogemused, mis oleksid ettevõtjale suureks kasuks (Jungbauer-Gans *et al.*, viidanud Laas, 2003).

Ettevõtte edu, tulemuslikkuse ja kasvu tagamiseks on muuhulgas vajalik ka ettevõtlusalaste kompetentside olemasolu, ehk teadmised, oskused ja hoiakud, mida inimene vajab uute ideede loomisel ja elluviimisel (Mitchelmore & Rowley, 2013). Ka Eesti ettevõtjate arvates ei saa akadeemilist haridust teadmiste allikana panna samasse pingeritta teiste teadmiste allikatega, samas peetakse kõrgharidust siiski oluliseks eeltingimuseks ettevõtjana tegutsemiseks (Heil, 2014). Ettevõtjate hinnangul annab ülikool ettevõtjale eelkõige süsteemse mõtlemise, terviklikuma maailmapildi ja olulise suhtevõrgustiku (*Ibid.*).

Kuigi Cooper (1993), Herron & Robinson (1993) on leidnud, et äritegevuse loomine ja laiendamine sõltub eelkõige äriomaniku motivatsioonist ja kavatsustest selle äriühingu tuleviku osas, vajab enamus ettevõtjaid oma ettevõtete käivitamiseks ka erinevaid ressursse. Rahastamine on üks olulisemaid tegureid, mis mõjutab ettevõtte edukust. Kapitali puudus algetapis võib avaldada negatiivset pikaajalist mõju. Ebapiisavate rahaliste vahendite puhul, ei suuda ettevõtja arendada uusi tooteid- teenuseid ega luua uusi töökohti (Akehrst *et al.*, 2012).

Kuna naiste loodud ettevõtted on enamasti väiksemad, millest tingituna need investeerivad vähem ja loovad vähem töökohti, pole need sageli ka kasvule orienteeritud (Akehrst *et al.*, 2012). Riiklikud programmid ja poliitikad aga ei soovi end siduda „äraelamisetevõtluse“ retoorikaga – ettevõtetele toetuste jagamisel jälgitakse väga täpselt ettevõtte prognoositavat käivet,

innovaatilisust ja loodavate töökohtade arvu (ETNA, 2005). Laenude ja ettevõtlustoetuste saamisel on takistuseks ka asjaolu, et naiste loodud ettevõtted tegutsevad enamasti suure konkurentsiga ja vähe kasumit toovatel aladel, nagu näiteks teenindus või majutus (Vaikjärv, 2008). Sageli on ettevõtte rahanappuse põhjused tingitud teguritest, nagu väike sissetulek, mida mõjutab elanikkonna madal ostujõud, kõrge maksukoormus ja laenamise keerukus seoses tagatise puudumisega (ETNA, 2014). Finantsvahendite (sealhulgas ka käibevahendite) puudumine takistab aga otseselt ettevõtte arengut ja on tegutseva ettevõtja jaoks tõsine probleem (*Ibid.*).

Uuringute kohaselt käivitavad naised (oluliselt sagedamini kui mehed) oma äriprojekte isiklike säästudega või pereliikmetelt võetud laenude abil (Pettersen & Rajan, 1994). Üldiselt võtavadki naised ettevõtet alustades väiksema laenukoormuse ning on samas paremad laenude tagasimaksjad (Vaikjärv, 2008). Suurema riskitundlikkuse tõttu on naiste loodud ettevõtted sageli meeste poolt loodutest ka jätkusuutlikumad (*Ibid.*).

Kuigi uuringud (Akehurst *et al.* 2012; Fosic *et al.* 2017) väidavad, et naised on ettevõtluses pigem alahoidlikud, omavad väikeseid ettevõtteid ja meeleldi laenu ei võta, toob Global Entrepreneurship Monitor (2018) raport uudsena välja, et enam kui kolmandik Eesti alustavaid naisettevõtjaid on orienteeritud innovatsioonile ja ettevõtluse kasvule, plaanides värvata uusi töötajaid ning alustada ekspordiga.

1.3 Naisettevõtluse erinevad käsitlused

Kirjanduses pakutakse erinevaid lähenemisviise ja teooriaid, mille abil püütakse selgitada, miks mõned isikud otsustavad ettevõtjaks hakata. Naisettevõtlusega alustamise otsust võib põhjendada nii vajadus- kui ka võimaluspõhiselt.

Vajadusettevõtluse mõiste võeti kasutusele üleilmse ettevõtlikkuse monitori (*Global Entrepreneurship Monitor*) uuringute raames 2001. aastal. Vajadus- ja võimalusettevõtluse jaotus on analoogne juba varem ettevõtlusega alustamise motiivide klassifitseerimisel kasutusel olnud „tõuke“ ja „tõmbe“ tegurite eristamisele (Jürgenson, 2010).

Tõuketegurid on tingitud välistest tingimustest, nagu näiteks töösuhte lõpetamine, töötus, rahulolematuse olemasoleva tööga, piiratud äri võimalused, vajadus suurema sissetuleku järele, samuti soov rohkemate väljakutsete või ka paindlikuma tööaja järele (Alstete, 2002; Hughes, 2003). Abielulahutus on muutunud naiste jaoks üha sagedasemaks "tõuketeguriks" ettevõtlusega alustamisel (Apergis & Pekka-Economou, 2010).

Tõmbetegurid on sisemised või kaudsed tegurid, mis ei ole ajendatud vajadusest vaid mida juhib entusiasmi ja saavutusvajadus (Okafor & Amalu, 2010). Need on näiteks soov iseseisvuse, paindlikuma elustiili ja suurema tööga rahulolu järele (Longenecker *et al.* 2002). Tõmbeteguritest ajendatud naisettevõtjad satuvad oma ettevõtluskarjääri kestel vähem raskustesse, sest neil on rohkem enesekindlust, kogemusi ja juhtimisoskusi, mis on vajalikud tänapäevaste ettevõtluse väljakutsetega toimetulekul (Fosic *et al.*, 2017).

Kuigi ettevõtlusega alustamist liigitatakse vajadus- ja võimaluspõhiseks, ei ole see tavaliselt mõjutatud vaid ühest tegurist. Naffziger *et al.* (1994) uuringu alusel põhineb ettevõtlusega seotud otsus mitmel isiksuse tunnusel, samuti erinevatel asjaoludel. Põhjust võib omistada rohkem ühele või teisele motivatsioonitegurile, kuid tavaliselt on mõjutajaid nii tõmbe-, kui ka tõuketegurite hulgast (*Ibid.*). Peale selle on ettevõtlusega alustamise otsuse tegemine protsess, mis võib võtta kaua aega, nii et on tõenäoline, et inimene on otsustamisprotsessi ühes etapis juhitud rohkem tõmbeteguritest ja teises tõuketeguritest. (Bosma *et al.* 2009). Jürgenson (2010) toob välja, et on veel grupp ettevõtjaid, kelle jaoks ettevõtlusega alustamine on kompromiss ja ajutine lahendus, tavaliselt on põhjuseks soov pere- ja tööelu ühendada (mistõttu selles grupis domineerivad naised).

Enesemääramisteoorias (Deci & Ryan, 1985) eristatakse erinevaid motivatsiooniliike, mis põhinevad erinevatel põhjustel või eesmärkidel. Motivatsioon on inimese sisemine ajend, põhjus ja jõud, mis paneb ta tegutsema.

Sisemine motivatsioon lähtub inimesest enesest. Sisemisest motivatsioonist räägitakse siis, kui tegevus on loomupäraselt huvitav või nauditav ja sisemist rahuldust pakkuv. Väline motivatsioon rõhutab väliseid eesmärke, millele tegevus on suunatud väliste väärtuste ja hüvede saavutamiseks. Välisest motivatsioonist räägitakse, kui millegi tegemine viib oodatava tulemuseni. Aastakümnete pikkused uuringud on näidanud, et töö tulemuslikkuse või kvaliteet võib olla väga erinev, olenevalt sellest, kas see on mõjutatud sisemiste või väliste tegurite poolt (Deci & Ryan, 2000).

Varasemates uuringutes (Gatewood *et al.* 1995; Heilman & Chen, 2003) on leitud, et erinevalt meestest, keda mõjutab rohkem väline, motiveerivad naised ettevõtlusega alustama ja jätkama rohkem sisemised tegurid. Kuid nagu mehed, nii loovad ka naised äri erinevatel põhjustel, mis võib olla mõjutatud nii sisemistest kui välistest faktoritest.

Traditsiooniliselt on ettevõtlusega alustamise põhjusi (ettevõtluseesmärki) peetud majanduslikuks (Schumpeter, 1934). 19. sajandil määratles Jean Bertrand Say ettevõtja kui isiku, kes teeb midagi majandusliku kasu saamise eesmärgil, ja see määratlus on püsinud tänaseni (Carsrud & Brännback, 2009). Sotsiaalse ettevõtluse valdkonnas on esile kerkinud arusaamad, et inimese jaoks võib olla

ettevõtte loomiseks veel ka teisi motiive. Sotsiaalsel ettevõtjatel on sageli arenenud majanduslik mõtlemine, kuid nende eesmärgiks ei ole mitte kasumiteenimine (raha), vaid kasu, mida ühiskond tervikuna või konkreetne sihtrühm saab, ning alati pole saadavat kasu võimalik rahas mõõta (Carsrud & Brännback, 2011). Samuti tunnustatakse, et elustiili ettevõtjaid juhivad eesmärgid ja motiivid, mis võivad tõepoolest olla majanduslikud, kuid mitte tingimata (*Ibid.*)

Me teame ka, et kuigi kunstnikud või käsitöölised loodavad oma kunsti või käsitöö põhjal elatist teenida, ei pruugi nad end ettevõtjana määratleda, vaid pigem sellena, mis motiveerib neid tegema seda, mida nad teevad (Elfving 2008). Näiteks muusik, kes tõesti soovib muusikat mängida, on valmis seda tegevust iga hinna eest jätkama.

Nagu Bosma *et al.* (2009) on näidanud, võivad motivaatorid ja eesmärgid aja jooksul muutuda. Muusik, kes esialgu mängib oma muusikat mistahes hinnaga, võib aja jooksul mängida oma muusikat üha enam majanduslikel põhjustel, mis on ajendatud publiku huvist ja ärilisest edust ning on tõend selle kohta, et "ma suudan seda teha", ning mis võib muuta tegevuse fookust või eesmärke.

Deci ja Ryan (2000) on tõestanud, et inimene võib olla motiveeritud nii sisemistest kui välistest teguritest, aga ka mõlemist korraga. Üheaegselt võib olla soov saavutada isiklikku edu või eesmärki, samal ajal kui välisteks motiivideks on jõukuse või kõrgema staatuse saavutamine (Elfving, 2008). Pole ka välistatud, et ettevõtlusega tegeletakse, sest see lihtsalt pakub inimesele sisemist rahulolu, mis seletab, miks sotsiaalsed ettevõtjad alustavad sotsiaalseid ettevõtteid isegi siis, kui on ilmne, et sellega ei kaasne olulist materiaalselt kasu.

Olemasolevad teooriad on välja töötatud üksteisest eraldi ning iga teooria kirjeldab ainult mõningaid ettevõtlusega seotud aspekte. Siiski võivad need teooriad olla aluseks ettevõtlusega alustamise või jätkamise motiivide mõistmiseks. Käesolevas magistritöös analüüsitakse naisettevõtluses esinevaid „tõmbetegureid“ kui ka „tõuketegureid“ (motiveerivad ja takistavad tegurid). Samuti arutletakse selle üle, kas naine on käivitanud oma ettevõtte, märgates suurepärase eneseteostus- või rahateenimisvõimalust (võimalus), või siis hoopis sellepärast, et puuduvad muud võimalused töö tegemiseks ja raha teenimiseks (vajadus) (Bosma & Levie, 2009). Kuigi naisettevõtjaid arvatakse olevat ajendatud tegutsema pigem sisemistest motivaatoritest (Gatewood *et al.*, 1995; Scase & Goffee, 1985), on nad sageli mõjutatud nii sisemistest kui ka välimistest motivatsiooniteguritest ning need võivad erinevatest asjaoludest tingituna ajas muutuda (Deci & Ryan, 2000; Elfving, 2008).

2 EMPIIRILINE UURIMUS

Käesolevas peatükis kirjeldab autor käesoleva magistritöö raames läbiviidud uuringu metoodikat, esitleb uuringu tulemusi ning analüüsib saadud andmeid ja toob välja tulemuste põhjal tehtud järeldused ja soovitused.

Uurimistöö eesmärgiks oli kirjeldada naisettevõtjate hinnanguid oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele ning selgitada seoseid ettevõtlust takistavate tegurite, motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ja demograafiliste näitajate vahel.

Tulenevalt käesoleva lõputöö eesmärgist esitati järgnevad uurimisküsimused:

1. Millised on naisettevõtjate hinnangud oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele?
2. Kas naisettevõtjate demograafilised näitajad on seotud nende hinnangutega oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele?
3. Kas naisettevõtjate hinnangud motivatsioonile ja ettevõtlustegevusele on seotud ettevõtlust takistavate teguritega?

2.1 Metoodika

2.1.1. Mõõtevahend

Käesoleva töö kvantitatiivseks uurimuseks vajalike andmete kogumiseks kasutati struktureeritud ankeetküsimustikku, mille koostamisel tugineti osaliselt eelnevate teemakohase uuringute küsimustikele (Akehurst *et al.* 2012; Jürgenson 2010). Akehurst *et al.* naisettevõtluse uuring viidi läbi Valencia piirkonna väikeettevõtetes, kus uuriti naisettevõtjate motivatsiooni, takistusi ja ettevõttega seotud karakteristikuid. Käesolevas uuringus võeti aluseks Akehurst *et al.* uuringu väited motivatsiooni ja takistuste hindamiseks. Vastav küsimustik tõlgiti ja sõnastust kohandati Eesti keelele vastavaks ning uuringus osalejatele üheselt arusaadavaks. Küsimustikust jäeti välja osa, mis uurib naiste ettevõtete finantsnäitajaid, kuna käesolev uurimustöö keskendub naisettevõtjatele ja jätab kõrvale ettevõtete omadused. Küsimusteplokk, milles vastajad hindasid oma edukust ettevõtlustegevuses, on kokku pandud Jürgensoni poolt läbi viidud küsitluse (*Ettevõtlusega tegelemise motiivid ning nende muutumine ettevõtte käivitusfaasis*, 2010) vastava osa eeskujul.

Küsimustik koosnes sissejuhatavatest küsimustest (vastajate sotsiaaldemograafilised tunnused) ning sisulistest küsimustest/väidetest, mis olid jagatud erinevateks teemaplokkideks, kus hinnati naisettevõtjaid motiveerivaid tegureid, anti hinnanguid ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele asjaoludele.

Väiteid hinnati Likerti skaalal 1-5 (1- kõige negatiivsem hinnang, 5- kõige positiivsem hinnang). Vähesel määral kasutati ka valikvastustega küsimusi, peamiselt küsimustiku sissejuhatavas osas (isikuandmed) ja viimase küsimuse puhul, mis puudutas edasisi karjäärivalikuid. Küsimuseplokkide lõpus oli vastajal võimalik täpsustada oma vastuseid „muu (variant)“ kohal, kuid mis jäeti hilisemas andmeanalüüsi käigus välja, kuna saadud info oli vähene ning selle väärtuslikkuse tagamiseks oleks olnud vajalik täiendav kvalitatiivne analüüs.

2.1.2. Valim

Käesoleva magistritöö valimisse kuulusid Eesti naisettevõtjad, kes on erinevates vanusegruppides, erineva haridusliku tausta ja ettevõtluskogemusega. Valimi heterogeensus võimaldab võrrelda erinevate sotsiaaldemograafiliste näitajate, varasema töökogemuse jm tegurite mõju naisettevõtjate tegevusele. Valimisse sobivuse kriteeriumitena oli välja toodud, et vastaja peab olema naine ja tegelema Eestis ettevõtlusega või omama toimivas ettevõttes vähemalt 50%- list osalust.

Naisettevõtjate jagunemine demograafiliste näitajate ja ettevõttega seotud muutujate lõikes on esitatud lisas nr 1. Kokku vastas küsimustikule 101 naisettevõtjat. Kõige enam oli uuritavate hulgas 36–40 aastaseid naisettevõtjaid ning rohkem kui pooltel oli magistrikraad. 75% ettevõtjatest olid paarisuhtes ja enamikul oli ka lapsi.

Enne oma ettevõtte loomist oli suurem osa (68%) naisi teinud palgatööd ning umbes viiendik alustas ettevõtlusega, omamata muud tööalast väljundit. Valdkonnad, milles naiste ettevõtted tegutsevad, on väga erinevad ja 20% naisettevõtjatest olid/on tegevad korraga mitmes valdkonnas. Ettevõtte tegevus oli eelneva töökogemusega tihedalt seotud vaid 27% vastanutest, ülejäänutel vaid osaliselt või üldse mitte. 60% vastanutest tegutseb üksikettevõtjana ning ligi 25% naistest teeb lisaks enda ettevõttes töötamisele ka täiskohaga palgatööd.

2.1.3. Protseduur

Vajalikud andmed kogus autor internetikeskkonnas täidetava küsimustiku abil. Küsimustik koostati Google Forms keskkonnas ja see oli osalejatele kättesaadav perioodil 23.04.2020-30.04.2020.

Enne uuringu läbiviimist tutvustati seda erinevates naisettevõtjaid koondavates sotsiaalmeedia gruppides (Naisettevõtjad Eestis, Naisinvestorite klubi), milles kutsuti üles ka naisi käesolevas uuringus osalema. Valimisse sobivuse kriteeriumitena oli välja toodud, et vastaja peab olema naine ja tegelema Eestis ettevõtlusega või omama toimivas ettevõttes vähemalt 50%- list osalust.

Nimetatud ajavahemikul tõsteti küsitlus naisettevõtjate gruppides esile kahel korral, mille tulemusena tagastas täidetud küsimustiku 101 vastajat. Kõigil uuringus osalejatel oli võimalik jääda anonüümseks.

Internetiküsimustiku kasutamine võimaldas lühikese ajaperioodi jooksul koguda andmeid suurelt hulgalt vastajatelt. Samuti oli vastajal võimalik valida ankeedi täitmiseks enda jaoks sobivaim aeg, mistõttu võib oletada, et vastaja oli rohkem motiveeritud sellele vastama ning andma läbimõeldumaid vastuseid.

Olemaks kindel küsimustiku arusaadavuses ja üheselt mõistetavuses kõigi vastajate jaoks piloteeriti seda nelja naise poolt, kes kuulusid uuritavasse sihtrühma ning kes ei osalenud küsimustiku koostamise protsessis.

Küsimustikku piloteerides võeti aluseks järgmised küsimused (Aaben & Viilmann, 2012):

- Millised ankeedi küsimused jäid arusaamatuks?
- Kas on küsimusi, mis on liiga keeruliselt sõnastatud?
- Millistele küsimustele piloteeritav ei oskaks vastata?
- Kas on küsimusi, millele piloteeritav ei tahaks vastata või jätaks vastamata?
- Milliseid vastusevariante tuleks küsimustele veel lisada?
- Kas küsimuste järjestust tuleks muuta?
- Kas küsimusi on liiga palju/ liiga vähe?
- Muud ettepanekud ja arvamused.

Tagasiside tulemusena muudeti/ täiustati ankeeti vastajale mugavamaks ja muudeti mõneti küsimustiku vormilist poolt, sealhulgas arutleti küsimustikus esitletavate numbriliste vahemike üle. Teise tagasiside kohaselt oleks võinud uuring põhjalikumalt käsitleda partneri rolli naise ettevõtluskavatsuste elluviimisel, kuid jäi kõrvale kartuses, et uuringu fookus nihkub ettevõtja uurimiselt liialt tema partneri rolli uurimisele. Küsimuste sõnastuse osas arusaamatusi ei esinenud ning sõnastust seega ei muudetud.

2.2 Andmete analüüs

Andmed analüüsi andmetöötlusprogrammis SPSS Statistics. Kõigepealt uuriti, milline on küsimustiku seesmine kooskõla. Küsimustikus oli viis sisulist osa, mille seesmise kooskõla (sisereliaabluse) hindamiseks arvutati Cronbach'i alfa (α) väärtused. Analüüsi käigus eemaldati kokku neli väidet, mis ei olnud seotud teiste samasse teemasse kuuluvate väidetega. Analüüsi tulemuseks saadi Cronbachi α väärtused, mis jäid vahemikku 0,618–0,826. Garson-i (2016, 16) järgi loetakse alfa väärtus 0,6 aktsepteeritavaks esmase uuringu korral, mida käesolev töö kahtlemata on. Seega näitavad alfa väärtused 0,618–0,826 kas aktsepteeritavat või head kooskõla väidete vahel (tabel 1).

Tabel 1. Küsimustiku osade sisereliaabluse näitajad.

	Väidete arv	N	M	SD	α
Motivatsioon	10	101	3,46	0,660	0,720
Ettevõtlustegevus	4	101	4,24	0,640	0,676
Isiklikud ja pereeluga seotud takistused	6	101	2,37	0,746	0,618
Ressurssidega seotud takistused	8	101	2,08	0,855	0,826
Ühiskondlikud takistused	7	101	2,48	0,646	0,618

Allikas: Autori koostatud

Märkused: N = vastajate arv, M = väidete keskmine, SD = standardhälve; α = sisereliaabluse näitaja Cronbachi alfa.

Edasi tehti andmete kirjeldav analüüs ja tulemused esitati tabelitena. Uuritavate demograafiliste näitajate (vt Lisa 1) ja ettevõttega seotud muutujate kohta tehti tabelid, kus esitati sagedusjaotused nii täis- kui ka suhtarvudena. Uuritavate hinnangute kohta kõigi osade üksikutele väidetele esitati aritmeetilised keskmised ja standardhälbed. Lõpuks arvutati kõigi viie osa koondkeskmised ja tehti tabel, kus on kirjas nende osade aritmeetilised keskmised, standardhälbed, miinimum- ja maksimumväärtused. Edasine andmete analüüs teostati koondkeskmistega. Analüüsi meetoditena kasutati korrelatsioonanalüüsi (Pearsoni korrelatsioonikoefitsient r) ja parameetrilisi teste (t -test ja ANOVA). Statistilise tõenäosuse olulisuse nivooks määrati 0,05 ($p < 0,05$), mis tähendab 95-list tõenäosust. Kui $p < 0,05$, on seos tunnuste vahel või erinevus gruppide hinnangutes statistiliselt oluline. Korrelatsioonanalüüsi kasutati selleks, et otsida seoseid küsimustiku 5 osa vahel. Parameetrilisi teste kasutati gruppide keskväärtuste võrdlemiseks. Kui uuritavad jagunesid kahte

gruppi, siis kasutati gruppide keskväärtuste võrdlemiseks t-testi ja kui uuritavad jagunesid rohkem kui kahte gruppi, siis kasutati gruppide keskväärtuste võrdlemiseks ühefaktorilist dispersioonanalüüsi (ANOVA). Mõlemad testid võimaldavad teha järeldusi, kas erinevused gruppide vahel on statistiliselt olulised või mitte.

2.3 Tulemused

2.3.1. Naisettevõtjate hinnangud motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele

Järgnevalt on tabeli kujul toodud ära naisettevõtjate hinnangud oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele. Küsitlusankeedis esitatud väited on grupeeritud valdkondade kaupa ning tabelites reastatud keskmiste hinnangute alusel, alustades kõige kõrgema hinnanguga ja lõpetades madalaimaga. Keskmine näitab, kas hinnang on kõrge või madal (hinnanguid oli võimalik anda vahemikus 1-5). Motivatsiooni (tabel 2) hinnati positiivsete väitete alusel, kus mida kõrgem keskmine hinnang, seda kõrgemaks hindas naisettevõtja vastava teguri mõju oma motivatsioonile.

Tabel 2. Motivatsiooni kohta käivate väidete kirjeldavad statistikud (N = 101).

Motivatsioon	M	SD	SEM
Tahtsin professionaalset sõltumatust, olla iseenda tööandja	4,58	0,863	0,086
Eelistasin isiklikku ja professionaalset arengut palgatööle	4,36	1,064	0,106
Tahtsin arendada oma ettevõtlusoskusi	3,86	1,304	0,130
Soovisin paremini ühitada oma töö- ja pereelu	3,66	1,336	0,133
Tahtsin ära kasutada head ärivõimalust	3,60	1,192	0,119
Tahtsin võtta riske ja kogeda väljakutseid, mis kaasnevad äri käivitamisega	3,54	1,245	0,124
Uskusin, et teenin ettevõtjana rohkem, kui palgatööd tehes	3,41	1,372	0,137
Tahtsin anda ühiskonda oma panuse (luua töökohti vms)	3,03	1,323	0,132
Tahtsin ühiskondlikku tähelepanu ja tunnustust	2,54	1,360	0,135
Soovisin omada ettevõtet, et mu lapsed võiks tulevikus selle pärida	2,04	1,240	0,123

Allikas: Autori koostatud

Märkused: N = vastajate arv, M = aritmeetiline keskmine, SD = standardhälve, SEM = keskmine standardviga.

Antud hinnangute põhjal selgub, et soov professionaalse sõltumatuse järele (M= 4,58) ning isikliku ja professionaalse arengu eelistamine palgatööle (M= 4,36) on naiseettevõtjate jaoks olulisimad motiveerivad tegurid, samas ühiskondlik tähelepanu ja tunnustus (M= 2,54) ning asjaolu, et lapsed saaks tulevikus ettevõtte pärida (M= 2,04), olid suhteliselt vähetähtsad.

Ettevõtlustegevuse hindamisel (tabel 3) esitati positiivsed väited, kus mida kõrgem keskmine hinnang, seda paremaks hindas vastaja oma tegevust ettevõtjana. Naised hindavad oma ettevõtlustegevust kõrgelt, kuna eelkõige aitab see neil oma oskusi ja võimeid hästi ära kasutada (M= 4,47). Samuti hinnatakse kõrgelt (M= 4,41) paindlikku tööaega. Antud hinnangute puhul hinnati kõige madalamalt väidet, et ettevõtlusalane tegevus on loov (M= 3,70), samas võib standardhälbe (SD= 1,188) põhjal öelda, et selle väite puhul esinesid naiste hinnangutes kõige suuremad lahknevused.

Tabel 3. Ettevõtlustegevuse kohta käivate väidete kirjeldavad statistikud (N = 101).

Ettevõtlustegevus	M	SD	SEM
Ettevõtlustegevus võimaldab mul oma oskusi ja võimeid hästi ära kasutada	4,47	0,687	0,068
Minu ettevõtlusalasele tegevusele on iseloomulik paindlik tööaeg	4,41	0,815	0,081
Ma olen ettevõtlusalases tegevuses väga iseseisev	4,40	0,826	0,082
Minu ettevõtlusalane tegevus on väga loov	3,70	1,188	0,118

Allikas: Autori koostatud

Märkused: N = vastajate arv, M = aritmeetiline keskmine, SD = standardhälve, SEM = keskmine standardviga.

Ettevõtlust takistavate tegurite selgitamiseks (tabel 4, 5 ja 6) kasutati negatiivsed väited, kus kõrgem keskmine hinnang näitas vastavalt suuremaid takistusi naiseettevõtjate jaoks. Isiklike ja pereeluga seotud takistuste puhul (tabel 4) tuleb hinnangutes selgelt esile, et olulisim takistav tegur on ajapuudus (M=3,43), samuti toodi esile oma ebapiisavat müügioskust (M= 2,99). Probleemseks ei peetud lapsehoivõimaluse leidmist (M= 1,90), elukaaslase toetuse puudumist (M= 1,85) ega tervise seotut (M=1,60).

Tabel 4. Isiklike ja pereeluga seotud takistuste kohta käivate väidete kirjeldavad statistikud (N = 101).

Isiklikud ja pereeluga seotud takistused	M	SD	SEM
Ajapuudus, tegevused võtavad oodatust kauem aega (raskused aja planeerimisel)	3,43	1,252	0,125
Ebapiisav müügioskus	2,99	1,375	0,137
Raskused äritegevuse ja pereelu kombineerimisel	2,42	1,402	0,139
Raskused lapsehoiuvõimaluste leidmisel (n raskused lasteaiakoha saamisel)	1,90	1,285	0,128
Abikaasa/elukaaslase toetuse puudumine	1,85	1,345	0,134
Tervisega seotud probleemid	1,60	0,917	0,091

Allikas: Autori koostatud

Märkused: N = vastajate arv, M = aritmeetiline keskmine, SD = standardhälve, SEM = keskmine standardviga.

Ressurssidega seotud takistavate tegurite puhul (vt tabel 5) olid peamised ebapiisavad rahalised vahendid ressursside hankimiseks (M= 2,54) ja raskused sobiva tööjõu leidmisel (M= 2,40). Kõige madalamalt hinnati probleeme tooraine hankimisel (M= 1,64).

Tabel 5. Ressurssidega seotud takistuste kohta käivate väidete kirjeldavad statistikud (N = 101).

Ressurssidega seotud takistused	M	SD	SEM
Ebapiisavad rahalised vahendid ressursside hankimiseks	2,54	1,425	0,142
Raskused sobiva tööjõu leidmisel/värbamisel	2,40	1,436	0,143
Raskused täiendavate rahastamisvõimaluste leidmisel (laen, liising jm)	2,29	1,337	0,133
Info puudumine ettevõtlusega alustamist toetavate asutuste/organisatsioonide kohta	2,08	1,270	0,126
Ruumid puudusid või olid ebasobivad (liiga kallid rent, ruumid vajasisid remonti jm)	1,96	1,272	0,127
Info puudumine ettevõtlusega alustamiseks vajalike tegevuste kohta	1,89	1,048	0,104
Töövahendid/ masinad puudusid või olid ebasobivad (sh tarkvara)	1,87	1,230	0,122
Materjalid/tooraine puudus või oli ebasobiv (probleemid kvaliteetse tooraine hankimisega jms)	1,64	1,119	0,111

Allikas: Autori koostatud

Märkused: N = vastajate arv, M = aritmeetiline keskmine, SD = standardhälve, SEM = keskmine standardviga.

Ühiskondlike ja konkurentsiga seotud takistuste puhul (tabel 6) peeti ettevõtlust takistavaks asjaolu, et Eestis on palju ettevõtlusega seotud makse ja kõrged maksumäärad ($M= 3,38$) ning tihe konkurents ($M= 3,15$). Läbiviidud uuringu põhjal peetakse kõige vähem naisettevõtjat takistavaks teguriks soolist diskrimineerimist ($M= 1,72$).

Tabel 6. Ühiskondlike ja konkurentsiga seotud takistuste kohta käivate väidete kirjeldavad statistikud ($N = 101$).

Ühiskondlikud ja konkurentsiga seotud takistused	M	SD	SEM
Palju makse ja kõrged maksumäärad	3,38	1,318	0,131
Tihe konkurents (samal tegevusalal, samas piirkonnas)	3,15	1,284	0,128
Raskused klientide leidmisel	2,87	1,222	0,122
Ebapiisav nõudlus toote/teenuse järele	2,23	0,937	0,093
Suur ajakulu dokumentide vormistamisel/asjaajamisele	2,19	1,263	0,126
Probleem litsentside taotlemisel	1,83	1,030	0,103
Sooline diskrimineerimine	1,72	1,106	0,110

Allikas: Autori koostatud

Märkused: N = vastajate arv, M = aritmeetiline keskmine, SD = standardhälve, SEM = keskmine standardviga.

Erinevate küsimustiku osade hinnangute kokkuvõtted (tabel 7) näitavad, et keskmiselt kõrgeimaid hinnanguid anti ettevõtlustegevusega seotud hinnangutele ($M= 4,24$) ja keskmiselt kõige madalamaid ressurssidega seotud takistustele ($M= 2,08$).

Tabel 7. Küsimustiku osade kirjeldavad statistikud.

	N	M	SD	Min	Max
Motivatsioon	101	3,46	0,660	1,2	5
Ettevõtlustegevus	101	4,24	0,640	2	5
Isiklikud ja pereeluga seotud takistused	101	2,36	0,746	1	4,17
Ressurssidega seotud takistused	101	2,08	0,855	1	4,75
Ühiskondlikud takistused	101	2,48	0,646	1	4,14

Allikas: Autori koostatud

Märkused: N = vastajate arv, M = aritmeetiline keskmine, SD = standardhälve, Min = väikseim väärtus, Max = suurim väärtus.

Lisaks küsiti uuringus osalenud naisettevõtjatelt: “Kui Teile pakutaks praegu Teile sobivatel tingimustel täiskohaga palgatööd, siis kas te valiksite palgatöö või ettevõtluse?” Ainult 6 (5,9%) naist 101st vastas, et valiks palgatöö, 52 naist (51,5%) vastas, et valiks ettevõtluse ja 43 (42,6%) ei osanud sellele küsimusele vastata (sh 3 naist, kes valis mõlemad).

2.3.2. Seosed naisettevõtjate demograafiliste näitajate ning motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ja ettevõtlust takistavate tegurite vahel

Käesolevas töös sooviti teada saada, kas naisettevõtjate motivatsioon, ettevõtlustegevus ja kogetud takistused on seotud nende vanuse, hariduse, perekonnaseisu ja laste arvuga. Kui uuritavad jagunesid kahte gruppi (perekonnaseis), siis kasutati gruppide keskväärtuste võrdlemiseks t-testi ja kui uuritavad jagunesid rohkem kui kahte gruppi (vanusegrupp, haridus, laste arv), siis kasutati gruppide keskväärtuste võrdlemiseks ühefaktorilist dispersioonanalüüsi (ANOVA) koos Fisher-i LSD-testiga (*post-hoc*-test keskväärtuste paariviisiliseks võrdlemiseks). Statistiliselt olulised erinevused naisettevõtjate hinnangutes on esitatud tabelites 8 ja 9.

T-testi tulemused näitasid, et perekonnaseis ei olnud seotud ei motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ega ka ettevõtlustegevust takistavate teguritega. ANOVA tulemused näitasid (tabel 8), et naisettevõtjate motivatsioon oli seotud nende haridusega ($F = 5,271$; $p = 0,002$). Doktorikraadiga naisettevõtjad hindasid oma motivatsiooni ($M = 2$) oluliselt madalamaks kui teised ettevõtjad, kelle hinnangute keskväärtused jäid vahemikku 3,4–3,7.

Tabel 8 Seosed naisettevõtjate motivatsiooni ja haridustaseme vahel (ANOVA olulisusnivool 95%).

	Haridus	N	M	SD	F	p
Motivatsioon	kesk-/kutseharidus	11	3,6	0,515	5,271	0,002
	rakenduskõrg/bakalaureus	34	3,7	0,611		
	magistrikraad	54	3,4	0,649		
	doktorikraad	2	2	0,424		

Allikas: Autori koostatud

Märkused: N = vastajate arv, M = aritmeetiline keskmine, SD = standardhälve, F = statistiku väärtus, p = statistiline tõenäosus.

Samuti selgus, et naisettevõtjate vanus ja laste arv olid seotud nende poolt kogetud isiklike ja pereeluga seotud takistustega (tabel 9). ANOVA tulemused näitasid, et vähemalt kahe vanusegruppi hinnangud erinevad üksteisest olulisel määral ($F = 4,105$; $p = 0,004$). LSD-test näitas, et naisettevõtjad vanuses 31–35 aastat erinesid oma hinnangutes ($M = 2,8$) oluliselt teistesse vanusegruppidesse kuuluvatest ettevõtjatest, kelle hinnangute keskväärtused olid vahemikus 2,1–

2,4. Seega võib väita, et teistega võrreldes kogevad kõige suuremaid isiklikke ja pereeluga seotud takistusi naisettevõtjad vanuses 31–35 aastat. Ootuspäraselt selgus, et need naisettevõtjad, kellel ei olnud lapsi hindasid isiklikke ja pereeluga seotud takistusi oluliselt madalamaks ($M = 2$) kui need, kellel olid lapsed ($M = 2,3-2,8$; $F = 4,971$; $p = 0,003$). Lisaks ilmnes statistiliselt oluline erinevus erineva haridustasemega ettevõtjate hinnangutes ressursidega seotud takistustele ($F = 3,98$; $p = 0,01$) – rakenduskõrghariduse ja bakalaureusekraadiga ettevõtjad kogesid teistega võrreldes suuremaid ressursidega seotud takistusi.

Tabel 9. Seosed naisettevõtjate demograafiliste näitajate ja ettevõtlustegevust takistavate tegurite vahel (ANOVA olulisusnivool 95%).

	Vanusegrupp	N	M	SD	F	p
Isiklikud ja pereeluga seotud takistused	kuni 30	11	2,1	0,375	4,105	0,004
	31-35	24	2,8	0,61		
	36-40	32	2,4	0,751		
	41-45	17	2,1	0,743		
	46 ja rohkem	17	2,2	0,837		
	Laste arv	N	M	SD	F	p
Isiklikud ja pereeluga seotud takistused	mitte ühtegi	27	2	0,511	4,971	0,003
	1 laps	22	2,8	0,762		
	2 last	36	2,3	0,728		
	3-4 last	16	2,6	0,843		
	Haridus	N	M	SD	F	p
Ressursidega seotud takistused	kesk-/kutseharidus	11	1,8	0,818	3,98	0,01
	rakenduskõrg/bakalaureus	34	2,5	0,967		
	magistrikraad	54	1,9	0,719		
	doktorikraad	2	1,7	0,265		

Allikas: Autori koostatud

Märkused: N = vastajate arv, M = aritmeetiline keskmine, SD = standardhälve, F = statistiku väärtus, p = statistiline tõenäosus.

Analüüsi tulemused näitasid, et ettevõtte asutamisele eelnev töökoht, ettevõtte seotus eelneva töökogemusega ja lisatöökoha omamine ei olnud seotud ei motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ega ka ettevõtlustegevust takistavate teguritega.

2.3.3. Seosed naisettevõtjate motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ning ettevõtlust takistavate tegurite vahel

Uurija tundis huvi, kas ja kuidas on naisettevõtjate hinnangud motivatsioonile ja ettevõtlustegevusele seotud ettevõtlust takistavate teguritega (vt tabel 10). Korrelatsioonanalüüsi tulemused näitavad, et motivatsiooni ja ettevõtlustegevust takistavate tegurite vahel on statistiliselt olulised nõrgad positiivsed seosed. See tähendab, et mida kõrgemaks hindasid naisettevõtjad oma motivatsiooni, seda suuremaid takistusi nad kogesid kõigis kolmes valdkonnas.

Tabel 10. Motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ning ettevõtlust takistavate tegurite vahelised korrelatsioonid (Pearsoni korrelatsioonikordaja olulisusnivool 99%).

	M	A	B	C	D	E
A Motivatsioon	3,46	1	0,249*	0,261**	0,255*	0,219*
B Ettevõtlustegevus	4,24		1	-0,107	-0,181	-0,251*
C Isiklikud ja pereeluga seotud takistused	2,36			1	0,435**	0,335**
D Ressurssidega seotud takistused	2,08				1	0,562**
E Ühiskondlikud takistused	2,48					1

Allikas: Autori koostatud

Märkused: ** Seos on oluline tasemel 0,01 ($p < 0,01$), * Seos on oluline tasemel 0,05 ($p < 0,05$), M = aritmeetiline keskmine

Ettevõtlustegevuse ja seda takistavate tegurite vahel ilmnesid nõrgad negatiivsed seosed ning statistiliselt oluline oli seos ettevõtlustegevuse ja ühiskonnast tulenevate takistuste vahel ($r = -0,251$; $p < 0,05$). Ehk siis, mida suuremana kogesid naisettevõtjad sotsiaalseid ja konkurentsist tulenevaid takistusi, seda madalamalt hindasid nad oma tegevust ettevõtjana. Samuti selgus, et statistiliselt olulised positiivsed seosed olid kõigi takistuste vahel – mida suuremana kogeti takistusi ühes valdkonnas, seda suuremana kogeti takistusi ka teistes valdkondades.

2.4 Arutelu

Järgnevalt toob autor välja ja arutleb andmeanalüüsi käigus ilmnunud tähelepanu väärivate tulemuste üle.

Läbiviidud uuringu tulemused näitasid, et kõige aktiivsem grupp naiseettevõtluses on vanuses 30-40 eluaastat. Eesti naiseettevõtja on kõrgelt haritud, koguni 90% vastanutest omas kõrgharidust. Vallalisi või lahutatud naisi oli küsitletud ettevõtjate seas alla neljandiku ning enamusel olid ka lapsed, mis näitab, et ettevõtlusega tegeletakse pere kõrvalt ning pere mõju naise ettevõtlustegevusele on vältimatu. Enne ettevõtte loomist omas enamus vastanutest töökohta ja osa (10%) tegeles juba ettevõtlusega, mistõttu võib oletada, et ettevõtte loomine ei olnud enamuse jaoks hädavajadus. Ka GEM (2017) uuring kinnitab, et 80% Eesti naistest, kes ettevõtte loovad, tunnetavad uusi äri võimalusi. Käesoleva uuringu tulemused ei kinnita ka naiste koondumist vaid madalalt tasustatud erialadele- pigem on valdkonnad, milles ettevõtjana tegutsetakse, väga mitmekesised ja umbes viiendik vastanutest tegutseb üheaegselt mitmes valdkonnas. Ka ei kinnita käesolev uuring seda, et naiste loodava ettevõtte tegevus on kindlasti seotud eelneva töökogemusega. Vaid 27%- l naistest oli see nii, ülejäänud toetusid eelnevale töökogemusele vaid osaliselt ja kolmandik lõi ettevõtte hoopis muus valdkonnas, kui eelnev praktika. Naiste loodud ettevõtted on väikesed ja käesolevas uuringus osalenutest lausa 60% tegutses üksikettevõtjana ning ülejäänutel oli kuni viis alluvat. Vaid kümme uuringus osalenud naist kinnitas, et alluvaid on kuus või rohkem. Ligikaudu pooled naiseettevõtjad tegid ettevõtte kõrvalt osa- või täiskoormusega nn palgatööd.

Läbiviidud uuringu tulemustest selgus, et peamised motiivid, mis naisi ettevõtlusega alustama või tegelema kannustab, on soov professionaalse sõltumatuse järele ja soov olla iseenda peremees, antud motiivi kinnitavad ka varasemad uuringud (Gatewood *et al.* 1995; Fosic *et al.* 2017; Kirkwood, 2009). Samuti väitsid naised enda jaoks isikliku ja professionaalse arengu tähtsana olevat, kui palgatöö või stabiilne sissetulek. Mõneti on see üllatav, kuna varasemates uuringutes (Akehurst *et al.* 2012; Fosic *et al.* 2017) on leitud, et naised on alalhoidlikud ja hoiduvad riskidest, eriti mis puudutab rahaasju. Töö ja pereelu ühitamise soovi, mida sageli peetakse (Diener, 2017; Sullivan *et al.* 1997) naiste ettevõtluskavatsuse elluviimise peamiseks motivaatoriks, hinnatakse siingi üsna oluliseks, kuid see jääb ilmselgelt alla enesearenguga seotud motiividele.

Ka on praeguse uuringu tulemused kooskõlas varasematega (Gatewood *et al.*; 1995; Heilman & Chen, 2003) kus väideti, et naisi motiveerivad ettevõtlusega tegelema pigem sisemised motivaatorid, kui välised. Käesolevas uuringus avaldub see asjaoluna, et naised pidasid

vähetahtsaks nii ühiskondlikku tähelepanu kui ka avalikku tunnustust. Samuti ei pidanud naised äri luues oluliseks asjaolu, et lapsed võiks selle tulevikus pärida.

Enda ettevõtlustegevusega toimetulekut vaadeldes hinnati üsna üksmeelselt asjaolu, et oma ettevõtte võimaldab ettevõtjal enda oskusi ja võimeid hästi ära kasutada. Samuti väärtustasid naised kõrgelt tööaja paindlikkust ja iseseisvust, mis iseenda tööandjaks olemisega kaasas käib.

Ettevõtlustegevustele loovat lähenemist hinnati erinevalt, kuid seda võib seletada ka valdkondade erinevusega, kus naised ettevõtteid omavad ning kus vastavalt valdkonnale on tegevused ilmselt ka erinevalt reglementeeritud.

Ettevõtlust potentsiaalselt takistavate tegurite puhul analüüsiti eraldi isiklike ja pereeluga seotud takistusi, ressurssidega seotud takistusi ning ühiskondlikke ja konkurentsiga seotud takistusi. Isiklike takistuste puhul hinnati suurimaks probleemiks ajapuudust ja asjaolu, et tegevused võtavad oodatust rohkem aega. See tähendab, et aeg, mis naisettevõtja on planeerinud veeta oma perega, möödub sageli hoopis tööasjadega tegeledes. Samas ei kinnitanud käesoleva uuringu tulemused, et naistel esineks olulisi raskusi äritegevuse ja pereelu kombineerimisel. See võib tähendada, et vaatamata ajapuudusele, saab naine piisavalt aega siiski veeta ka perega või ei taju naine töö- ja pereelu kombineerimisel stressi, kuna naisettevõtjal on nn perekondlik tugivõrgustik, kes kriitilistel hetkedel perekohustused enda kanda võtab. Üllatuslikult ei näita uuringu tulemused, et naisettevõtjatel esineks probleeme lapsehoiuvõimaluste leidmisel, mida näiteks Mäetaga (2017) on oma uuringus näinud suurima mõjutajana, miks naised tööturule ei naase. Ka toodi esile ebapiisavat müügioskust, mis aga on vajalik ettevõtte edu, tulemuslikkuse ja kasvu tagamiseks.

„Abikaasa/ elukaaslase toetuse puudumist“ ei hinnatud suureks pereeluga seotud takistuseks, mis võib tähendada, et kaaslase toetus oli olemas. Talves ja Laas (2004) on jällegi leidnud, et ettevõtte loovadki naised, kes on iseseisvamad ja kelle jaoks pere toetus pole esmase tähtsusega küsimus.

Ressurssidega seotud takistuste puhul oli ootuspärane, et ettevõtjal napib ettevõtte käivitamisfaasis rahalisi vahendeid ning kohe järgmise probleemina tunnetati raskusi sobiva tööjõu leidmisel. Mõlemat eelmainitud fakti on oma uurimistöös täheldanud ka Talves ja Laas (2004). Samas on Akehurst *et al.* oma uuringus leidnud, et kapitali puudus algetapis võib avaldada negatiivset pikaajalist mõju ning ebapiisavate rahaliste vahendite puhul ei suuda ettevõtja arendada uusi tooteid- teenuseid ega luua töökohti. Kuigi finantseerimine on naisettevõtjate jaoks küllaltki suur murekoht ka käesoleva uuringu põhjal, võib siiski väita, et muu vajalik, nii ettevõtlusega alustamiseks vajalik info, tarkvara ja töövahendid, on naistele hästi kättesaadavad.

Ühiskondlike või konkurentsiga seotud takistuste puhul nägid naisettevõtjad suurima murekohana meie maksusüsteemi, kus on just väikeettevõtja aspektist vaadatuna liiga kõrged maksumäärad ja samuti on erinevaid makse liiga palju. Positiivsena võib välja tuua, et ettevõtlusega alustamisel ei tajunud naised soolist diskrimineerimist, mida Akehurst *et al.* (2012) on välja toonud kui üht põhjust, miks naistel on raskusi oma ettevõtte loomise ja kasvatamisega.

Uuringu käigus tunti huvi ka erinevate seoste vastu, näiteks kas ja kuidas on naisettevõtjate motivatsioon ja ettevõtlustegevus seotud ettevõtlustegevust takistavate teguritega. Mida kõrgemaks hindasid naisettevõtjad oma motivatsiooni, seda suuremaid takistusi nad kogesid kõigis kolmes valdkonnas (isiklikud, ressurssidega seotud ja ühiskondlikud takistused). Samas, mida suuremana kogesid ettevõtjad sotsiaalseid ja konkurentsist tulenevaid takistusi, seda madalamalt hindasid nad oma tegevust ettevõtjana. Samuti selgus, et statistiliselt olulised positiivsed seosed olid kõigi takistuste vahel- mida suuremana kogeti takistusi ühes valdkonnas, seda suuremana kogeti takistusi ka teistes valdkondades.

Samuti sooviti teada saada, kas naisettevõtjate motivatsioon, ettevõtlustegevus ja kogetud takistused on seotud nende vanuse, hariduse, perekonnaseisu ja laste arvuga. Caputo ja Dolinsky arvates (1998) on perekonnaseis seotud motivatsiooniga saada ettevõtte omanikuks, kuigi Carter ja Rosa (1998) usuvad, et ettevõtted on edukamad, kui naised ei püüa siduda perekonda ja äri. Laste, kui ettevõtlustegevuse mõjutajate osas, on uuringud eri meelt: mõned autorid ei leia, et väikesed lapsed mõjutaks oluliselt ettevõtte omaniku tegevust (Carter & Rosa, 1998), samas kui teised väidavad, et laste olemasolul on negatiivne mõju töökohtade loomisele ja ettevõtte kasvule (Breen *et al.* 1995). Käesoleva uuringu tulemusel selgus, et perekonnaseis ei olnud seotud ei naisettevõtja motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ega ka ettevõtlustegevust takistavate teguritega. Küll aga oli naisettevõtjate motivatsioon seotud nende haridusega. Doktorikraadi omavad naisettevõtjad hindasid üllatuslikult oma motivatsiooni oluliselt madalamaks, kui teised ettevõtjad. Antud tulemus on äärmiselt huvitav ning selle asjaolud vajaks täiendavat uurimist suurema valimi peal. Siiani on uuritud küll hariduse mõju ettevõtlusedule, kuid pigem on uuringud (Mitchelmore & Rowley, 2013; Heil, 2014; Rey- Marti *et al.* 2015) leidnud, et üldine inimkapital (teadmised, oskused, töökogemus) on ettevõtlusedu seisukohalt olulisem, kui vaid haridus.

Samuti selgus, et naisettevõtjate vanus ja laste arv olid seotud nende poolt kogetud isiklike ja pereeluga seotud takistustega. Naisettevõtjad vanuses 31-35 aastat erinesid oma hinnagutes oluliselt teistesse vanusegruppidesse kuuluvatest ettevõtjatest ning nende hinnangute põhjal võib kahtlusetä väita, et teiste vanusegruppidega võrreldes kogevad just nemad kõige suuremaid

isiklikke ja pereeluga seotud takistusi. Tõenäoliselt on siinkohal tegemist asjaoluga, et just antud vanuses kasvatab naisettevõtja väikeseid lapsi, kes nõuavad aega ja energiat, mis muidu kuluks töö tegemiseks. Paratamatult tegelevad need naised töö- ja pereelu ühitamisega. Rey- Marti et al. (2015) on oma uuringus leidnud, et naistel, kelle motiiviks on parema töö- ja eraelu tasakaal, on äriedu vähem tõenäoline. Huvitav oli ka see, et naised, kel on üks laps, hindasid isiklikke ja pereeluga seotud takistusi kõrgemalt, kui need, kel oli kaks või enam last. Ootuspäraselt selgus, et need naisettevõtjad, kellel ei olnud lapsi, hindasid isiklikke ja pereeluga seotud takistusi oluliselt väiksemaks, kui need, kellel olid lapsed.

Huvitav tulemus ilmnes ka erineva haridustasemega ettevõtjate hinnangutes ressurssidega seotud takistustele, kus rakenduskõrghariduse ja bakalaureusekraadiga ettevõtjad kogesid teistega võrreldes suuremaid ressurssidega seotud takistusi. Ettevõtte asutamisele eelnev töökoht, ettevõtte seotus eelneva töökogemusega ja lisatöökoha omamine ei olnud seotud ei motivatsiooni, ettevõtlustegevuse ega ka ettevõtlustegevust takistavate teguritega.

2.5 Järeldused, ettepanekud

Tuuakse välja olulisemad järeldused lähtuvalt antud magistritöö raames tehtud kvantitatiivsest uuringust ja tehakse ettepanekuid naisettevõtlust toetavate meetmete väljatöötamiseks ja tulevikus läbiviidavate uuringute osas.

Käesoleva uurimuse tulemused sarnanevad paljuski varem läbiviidud naisettevõtlust käsitlevate uurimustega, samas ilmnesid ka mõned vastukäivad tulemused. Uurimuse tulemusena selgus, et ükski väline mõjutaja ei oma naiste jaoks nii suurt tähtsust, kui sisemised mõjutajad: enesearenguga seotud motiivid ja soov professionaalse sõltumatus järel. Oma ettevõtlustegevust hindasid naised kõrgelt, eriti väärtustati asjaolu, et ettevõtlustegevus aitab naisettevõtjal oma oskusi ja võimeid hästi realiseerida. Siinkohal ilmnes huvitav asjaolu, et doktorikraadi omavad ettevõtjad hindasid oma motivatsiooni oluliselt madalamaks, kui teised. Nimetatud asjaolu võiks uurida suurema valimi põhjal ning täpsustada motivatsiooni mõjutavaid tegureid. Naisettevõtjad pidasid oluliseks ka paindlikku tööaega ning iseseisvust, mida iseenda tööandjaks olemine pakub.

Takistustena, mis ettevõtlustegevust mõjutavad, nähti ülekaalukana ajapuudust. Tundub, et naisettevõtjad saavad piiratud aja tingimustes vajaliku tehtud, kuid abistava meetmena võiks kaaluda neile soodustingimustel erinevate tugiteenuste pakkumist. Samuti toodi esile ebapiisavat müügiostust, mis aga on vajalik ettevõtte edu, tulemuslikkuse ja kasvu tagamiseks.

Ebapiisavad rahalised vahendid erinevate ressursside hankimiseks on kahtlemata probleem, kuid mitte üllatav. Samuti kogeti raskusi vajaliku tööjõu leidmisel. Kui varasemalt Eestis läbiviidud naisettevõtjate uuring (ETNA, 2005) on väitnud, et naistel puudub teave või vajalikud kontaktid ettevõtetega, mis toetaksid ettevõtlusega alustamist, siis käesolev uuring informeerituse puudumist ei kinnita. Võimalik, et aja jooksul on interneti vahendusel saadava info kättesaadavus paranenud.

Seda, et ettevõtetel on suur maksukoormus, toodi esile, ja sellele on ettevõtjad korduvalt ka varem tähelepanu pööranud. Samuti on tähelepanu pööratud asjaolule, et kehtiv sotsiaalmaksusüsteem ei soosi osakoormusega töötajate palkamist. Soovides edendada naisettevõtlust ja toetada alustavaid ettevõtjaid, oleks vajalik üle vaadata riigi maksupoliitika.

Perekonnaseis ettevõtlusega seotut ei mõjuta, küll aga on varasem uuring (Akehurst *et al.* 2012) leidnud, et kui naisettevõtjal ettevõtte loomise hetkel partnerit ei ole, on sel positiivne mõju ettevõtlusega alustamisele. Kõige suuremaid isiklikke ja pereeluga seotud takistusi kogevad 31-35 aastased naised ning ühe lapsega kogetakse suuremaid raskusi, kui enamatega.

Autor teeb vastavalt uuringu tulemustele järgmised soovituslikud ettepanekud et luua alustavale ettevõtjale soodsam ettevõtluskeskkond, tõsta tema motivatsiooni ja vähendada ettevõtlusega seotud takistusi:

- Tõsta naiste ettevõtlusteadlikkust ja propageerida naiste ettevõtlust kui üht karjäärivalikut;
- Kaardistada alustavate naisettevõtjate jaoks vajalikud ettevõtlustegevust toetavad koolitused ning teha need kergesti kättesaadavaks kõigile ettevõtlushuvilistele naistele;
- Aidata alustaval naisettevõtjal saavutada sobiv töö- ja pereelu tasakaal, pakkudes neile esimesel tegutsemisaastal soodustingimustel lapsehoiu-, majapidamise jm teenuseid;
- Pakkuda alustavale naisettevõtjale esimesel tegutsemisaastal soodustingimustel raamatupidamis-, personalitöö-, õigusabi jm tugiteenuseid;
- Kaasata naisettevõtjaid ettevõtlus- ja maksupoliitika kujundamisse.

Autori hinnangul oleks võimalik nimetatud tegevusi koordineerida ja ellu viia maakondlike arenduskeskuste kaasabil.

Edasiste uuringute läbiviimise osas soovitab autor uurida täiendavalt ka ettevõttega seotud karakteristikuid ning nende seoseid naisettevõtjaid motiveerivate ja takistavate teguritega.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida ja kirjeldada naisettevõtjate hinnanguid oma motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele ning selgitada seoseid nende tegurite ja demograafiliste näitajate vahel. Kokkuvõtvalt saab väita, et nimetatud eesmärk sai täidetud ning püstitatud uurimisküsimustest lähtuvalt on järgnevalt toodud antud magistritöö kõige olulisemad tulemused ja järeldused:

Läbiviidud uuringu tulemustest selgus, et peamised motiivid, mis naisi ettevõtlusega alustama või tegelema kannustab, on soov professionaalse sõltumatuse järele ja soov olla iseenda peremees. Samuti väitsid naised enda jaoks isikliku ja professionaalse arengu tähtsama olevat, kui palgatöö või stabiilne sissetulek. Töö ja pereelu ühitamist peeti küll oluliseks, kuid see jäi oluliselt alla enesearenguga seotud motiividele. Samuti sai kinnitust asjaolu, et naisi motiveerivad ettevõtlusega tegelema pigem sisemised motivaatorid, kui välised, kuna naised pidasid ettevõtte loomisel vähetahtsaks nii ühiskondlikku tähelepanu kui ka avalikku tunnustust.

Enda ettevõtlustegevusega toimetulekut vaadeldes hinnati üsna üksmeelselt asjaolu, et oma ettevõtte võimaldab ettevõtjal enda oskusi ja võimeid hästi ära kasutada. Samuti väärtustasid naised kõrgelt tööaja paindlikkust ja iseseisvust, mis iseenda tööandjaks olemisega kaasas käib. Ettevõtlustegevustele loovat lähenemist hinnati erinevalt, kuid seda võib seletada ka valdkondade erinevusega, kus naised tegutsevad.

Ettevõtlust potentsiaalselt takistavate tegurite puhul analüüsiti eraldi isiklike ja pereeluga seotud takistusi, ressurssidega seotud takistusi ning ühiskondlike ja konkurentsiga seotud takistusi. Isiklike takistuste puhul hinnati suurimaks probleemiks ajapuudust ja asjaolu, et tegevused võtavad oodatust rohkem aega. Ka toodi esile ebapiisavat müügioskust, mis aga on vajalik ettevõtte edu, tulemuslikkuse ja kasvu tagamiseks. Ressurssidega seotud takistuste puhul selgus mõneti ootuspäraselt, et ettevõtjail napib ettevõtte käivitamisfaasis rahalisi vahendeid ning teise põletava probleemina tunnetati raskusi sobiva tööjõu leidmisel. Ühiskondlike või konkurentsiga seotud takistuste puhul nägid naisettevõtjad suurima murekohana meie maksusüsteemi, kus on just väikeettevõtja aspektist vaadatuna liiga kõrged maksumäärad ja palju erinevaid makse.

Uurides demograafiliste näitajate seost motivatsioonile, ettevõtlustegevusele ja ettevõtlust takistavatele teguritele, selgus et naisettevõtjate motivatsioon on seotud nende haridusega, samas doktorikraadi omavad naisettevõtjad hindasid oma motivatsiooni oluliselt madalamaks, kui teised ettevõtjad. Samuti selgus, et naisettevõtjate vanus ja laste arv olid seotud nende poolt kogetud

isiklike ja pereeluga seotud takistustega. Naisettevõtjad vanuses 31-35 aastat kogevad kõige suuremaid isiklike ja pereeluga seotud takistusi, ilmselt seetõttu, et antud vanuses kasvatab naisettevõtja väikeseid lapsi, kes nõuavad aega ja energiat, mis muidu kasutatakse töö tegemiseks.

Uurides naisettevõtjate motivatsiooni ja ettevõtlustegevuse seoseid ettevõtlust takistavate teguritega, selgus, et mida kõrgemaks hindasid naisettevõtjad oma motivatsiooni, seda suuremaid takistusi kogesid nad nii isiklike, ressursidega seotud kui ka ühiskondlike takistuste osas. Samas, mida suuremana kogesid ettevõtjad sotsiaalseid ja konkurentsist tulenevaid takistusi, seda madalamalt hindasid nad oma tegevust ettevõtjana. Ka selgus, et mida suuremana kogeti takistusi ühes valdkonnas, seda suuremana kogeti takistusi ka teistes valdkondades.

Käesoleva uuringu tulemusena saab teha järeldusi, mis on naiste ettevõtlustegevuses olulisemad mõjutegurid ja ka selle kohta, mis naiste vaatenurgast tähtsust ei oma ning sellele vastavalt mõjutada naisi positiivses suunas. Samuti võib käesolev uuring olla inspiratsiooniks või abimaterjaliks järgmiste uuringute kavandamisel.

Vastavalt uuringu tulemustele tegi autor järgmised soovituslikud ettepanekud, et luua alustavale naisettevõtjale soodsam ettevõtluskeskkond, tõsta tema motivatsiooni ja vähendada ettevõtlusega seotud takistusi:

- Tõsta naiste ettevõtlusteadlikkust ja propageerida naiste ettevõtlust kui üht karjäärivalikut;
- Kaardistada alustavate naisettevõtjate jaoks vajalikud ettevõtlustegevust toetavad koolitused ning teha need kergesti kättesaadavaks kõigile ettevõtlushuvilistele naistele;
- Aidata alustaval naisettevõtjal saavutada sobiv töö- ja pereelu tasakaal, pakkudes neile esimesel tegutsemisaastal soodustingimustel lapsehoiu-, majapidamise jm teenuseid;
- Pakkuda alustavale naisettevõtjale esimesel tegutsemisaastal soodustingimustel raamatupidamis-, personalitöö-, õigusabi jm tugiteenuseid;
- Kaasata naisettevõtjaid ettevõtlus- ja maksupoliitika kujundamisse.

Edasiste uuringute läbiviimise osas soovitab autor uurida täiendavalt ka ettevõttega seotud karakteristikuid ning nende seoseid naisettevõtjaid motiveerivate ja takistavate teguritega.

SUMMARY

THE MOTIVATING AND RESTRICTING FACTORS FOR ESTONIAN FEMALE ENTREPRENEURS WITHIN THE BUSINESS ENVIRONMENT

KATI SAAR

This Master's thesis focuses on establishing why there is a lack of exposure in the representation of female entrepreneurs amongst Estonian entrepreneurs.

The aim of this thesis is to investigate and describe female entrepreneurs' motivation, entrepreneurial activity and factors that restrict entrepreneurial activity; and explain the correlation between those factors and demographic indicators. It is fair to conclude that the aim was fulfilled, and based on the research objectives the most important results and conclusions are as follows:

The research method used for this thesis was a structured questionnaire, the different parts of which focused on the factors that motivate female entrepreneurs; entrepreneurial activity and the restrictions in entrepreneurial activity were also assessed.

Based on the thesis' aim, the author set the following research questions:

1. How do female entrepreneurs assess their motivation, entrepreneurial activity and the factors that restrict entrepreneurial activity?
2. Do the female entrepreneurs' demographic factors affect the way they assess their motivation, entrepreneurial activity and the factors that restrict entrepreneurial activity?
3. Is there a correlation between the female entrepreneurs' motivation and entrepreneurship, and the factors that restrict entrepreneurial activity?

The conducted research shows that the main motives that encourage women to start, or continue with entrepreneurial activities are the urge for professional independence and the wish to be their own employer. Women also emphasized personal and professional development to be more important than being employed or having a stable income. Having a good work-life balance was deemed important, but not as frequently mentioned as self-development related motives. It was also confirmed that women are more motivated by the internal factors rather than external, as women gave little significance to social attention and public recognition.

When evaluating entrepreneurial activity, it was often mentioned that owning a business allows the entrepreneur to utilise ones skills and knowledge in the best possible way. The highest valued perks that female entrepreneurs also emphasized were flexible work time and independence. There was little consistency in the way creativity that is required for entrepreneurial activity was evaluated. This may be due to the different areas in which the female entrepreneurs were professionally active in.

When evaluating potential restrictive factors that may influence female entrepreneurs, personal and family-related factors, resource-related, and social and competition related factors were all analysed separately. When evaluating personal restrictions, the biggest problem appeared to be the lack of time and the fact that things take longer to complete than expected. The lack in knowledge of sales was also mentioned which, however, is an important skill to guarantee success, effectiveness and growth in the business environment. Investigating resource related restrictions revealed, as expected, that the entrepreneurs do not often have the financial means required to start a business. Another major issue reported is finding the qualified staff. The investigation of social and competition related restrictions revealed that female entrepreneurs found Estonian tax system to be the biggest concern, as small enterprises are expected to pay a number of different high value tax.

When investigating the demographic indicators' effect on motivation, entrepreneurship and the factors that restrict entrepreneurial activity, it became evident that female entrepreneurs' motivation is related to their education; however, those with a Doctorate degree assessed their motivation to be significantly lower than other entrepreneurs did. It also appeared that the entrepreneurs' age and the number of children affected the way they perceived and experienced the restrictions that were related to their personal and family life. Female entrepreneurs aged 31-35 appeared to be the most affected group to experience the majority of restrictions that relate to personal and family life – possibly because they have small children who require time and energy that the entrepreneur would normally dedicate on working.

The investigation of female entrepreneurs' motivation and the restrictions that limit entrepreneurial activity showed that the higher the entrepreneurs evaluated their motivation to be, the more significant were the resource, social and personal life related issues. However, the more the entrepreneurs experienced social and competition related restrictions, the lower was their opinion of themselves as an entrepreneur. It also became evident that if the entrepreneur

experienced restrictions in one field, they were more likely to experience restrictions in other fields.

This thesis allows us to conclude which are the most important factors for female entrepreneurs in the business environment, but also which factors are less important. This allows us to affect them in a positive way. Furthermore; this thesis can be used as inspiration or guidance when conducting further research.

According to the findings of this research, the author has made the following suggestions to create a friendlier environment for female entrepreneurs who wish to start their own business; to increase their motivation and reduce the restrictions that they may encounter:

- Increasing women's entrepreneurial knowledge and promote entrepreneurship as a career choice;
- Mapping all courses that encourage and support entrepreneurial activity, and make them easily accessible for those interested;
- Helping a starting female entrepreneur on their pursuit to achieve a good work-life balance by offering them the necessary childcare, domestic support and other services;
- Offering starting female entrepreneurs supporting accounting, staff-related, legal and other services at a discounted rate;
- Involving female entrepreneurs in creating entrepreneurial and tax policies.

For the purpose of further research, the author suggests investigating the characteristics of businesses and the link between the motivating and restrictive factors that female entrepreneurs encounter.

Kasutatud kirjandus

- Eesti Naisuurimus ja Teabekeskus. (2011). Naisettevõtluse edendamine ja kasvustrateegiad. Tallinn.
- Aaben, L., & Viilmann, K. (2012). Tervise ja heaolu uuringute läbiviimine paikkonnas. Juhendmaterjal. Tallinn. Allikas:
https://intra.tai.ee//images/prints/documents/151073648254_paikkonna-uuringute-l2biviimise-juhend_TAI.pdf
- Akehurst, G., Simarro, E., & Mas-Tur, A. (november 2012. a.). Women entrepreneurship in small service firms: motivations, barriers and performance. *The Service Industries Journal*, 15, lk 2489–2505. doi: DOI: 10.1080/02642069.2012.677834
- Alstete, J. W. (2002). On becoming an entrepreneur: An evolving typology. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*(4), lk 222-234. doi:DOI: 10.1108/13552550210436521
- Apergis, N., & Pekka-Economou, V. (2010). Incentives and Female Entrepreneurial Activity: Evidence from Panel Firm Level Data. *International Advances in Economic Research*, lk 371–387. doi:<http://dx.doi.org/10.1007/s11294-010-9277-9>
- Arro, G., Täks, M., & Venesaar, U. (2016). Ettevõtluspädevuse arendamine. Allikas:
<https://ettevotlusope.edu.ee/ettevotluspadevuse-arendamise-vajalikkus-ja-kasu/>
- Biin, H. (2017). Vanemapuhkuse reformimine aitab isadel tööd rabava üliinimese kuvandist välja murda. *Praxise uudiskiri*. Allikas: <http://www.praxis.ee/kajastused/helen-biin-vanemapuhkuse-reformimine-aitab-isadel-tood-rabava-uliinimese-kuvandist-valja-murda/>
- Bosma, N., & Kelley, D. (2019). Global Entrepreneurship Monitor. 2018/2019 Global Report. Allikas:
[file:///C:/Users/kati/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/gem-global-2019-1559896357%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/kati/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/gem-global-2019-1559896357%20(1).pdf)
- Bosma, N., & Levie, J. (2009). Global Entrepreneurship Monitor 2009. Executive Report. Kasutamise kuupäev: 2020, allikas

https://www.researchgate.net/publication/48322611_Global_Entrepreneurship_Monitor_2009_Executive_Report

- BPW Estonia. (aprill 2020. a.). BPW Estonia tutvustus. Allikas: <https://bpw-estonia.ee/bpw-estonia/>
- Breen, J., Calvert, C., & Oliver, J. (1995). Female entrepreneurs in Australia: An investigation of financial and family issues. *Journal of Entrepreneurship Culture*, 3(4), lk 445–461. doi:<https://doi.org/10.1142/S0218495895000234>
- Bruce, D. (2000). Do Husbands Matter? Married Women Entering Self-Employment. *Small Business Economics*(13), lk 317–329.
- Burke, A. E., FitzRoy, F. R., & Nolan, M. A. (2002). Self-employment Wealth and Job Creation: The Roles of Gender, Non-pecuniary Motivation and Entrepreneurial Ability. *Small Business Economics*, 3(19), lk 255–270. doi:<http://dx.doi.org/10.1023/A:1019698607772>
- Buttner, E. H., & Moore, D. (1997). Women’s organizational exodus to entrepreneurship: Self-reported motivations and correlates with success. *Journal of Small Business Management*(35), lk 34-47.
- Caputo, R. K., & Dolinsky, A. (1998). Women's Choice to Pursue SelfEmployment: The Role of Financial and Human Capital of Household Members. *Journal of Small Business Management*, 3(36), lk 8-17. Allikas: https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/54457776/caputo___dolinsky_-_womens_choice_to_pursue_sefl-employment.pdf?response-content-disposition=inline%3B%20filename%3Dwomens_choice_to_pursue_self-employment.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz
- Carsrud, A. L., & Brännback, M. (2009). *Understanding the Entrepreneurial Mind. Opening the Black Box*. Heidelberg: Springer.
- Carsrud, A., & Brännback, M. (2011). Entrepreneurial Motivations: What Do We Still Need to Know? *Small Business Management*, 1(49), lk 9-26. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1540-627X.2010.00312.x>
- Carter, S., & Rosa, P. (1998). The financing of male- and female-owned businesses. *Entrepreneurship and Regional Development*, 3(10), lk 225-242. doi:<https://doi.org/10.1080/08985629800000013>

- Cooper, A. C. (1993). Challenges in predicting new firm performance. *Journal of Business Venturing*(8), lk 241–253.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*(24), lk 54-67.
doi:doi:10.1006/ceps.1999.1020
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (jaanuar 2000. a.). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), lk 54-67.
doi:doi:10.1006/ceps.1999.1020
- Diener, K. (2017). Kapitali kaasamine Eesti naisettevõtjate idufirmade näitel. *Magistritöö*. Tallinn. Kasutamise kuupäev: 16. märts 2020. a.
- Dobrev, S. D., & Barnett, W. P. (2005). Organizational roles and transition to entrepreneurship. *Academy of Management Journal*, 48(3), lk 433-449.
doi:https://doi.org/10.5465/amj.2005.17407910
- Eesti Koostöö Kogu SA. (2010). Eesti inimarengu aruanne. Tallinn.
- Elfving, J. (2008). *Contextualizing Entrepreneurial Intentions: A Multiple Case Study on Entrepreneurial Cognitions and Perceptions*. Åbo Akademi University Press.
- ENUT. (2014). Naisettevõtlaste edendamine ja kasvustrateegiad. Tallinn. Allikas: https://www.enut.ee/files/Naisettevotluse_edendamine_ENUT.pdf
- ENUT. (2020). Mittetulundusühingu Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus põhikiri. Allikas: <https://enut.ee/meist/pohikiri/>
- ETNA. (2005). MTÜ ETNA Eestimaal Eesti naisettevõtlaste edendamise strateegia 2005-2013. Tartu. Allikas: <http://www.fem.ee/files/ee660d62cd374ee1d071a3dbc4abf02f.pdf>
- ETNA. (2005). MTÜ ETNA Eestimaal. Eesti naisettevõtlaste edendamise strateegia 2005-2013. Tartu.
- ETNA. (2014). MTÜ ETNA Eestimaal strateegiline arengukava. Aastateks 2014-2020. Tallinn.
- Euroopa Parlament. (2016). Euroopa naisettevõtlaste takistavad välised tegurid. Strasbourg. Allikas: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0007_ET.html
- European Commission. (2013). Entrepreneurship 2020 Action Plan. Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe . Brüssel. Kasutamise kuupäev: 27. november 2019. a.,

- allikas <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:en:PDF>
- European Commission. (september 2014. a.). Statistical Data on Women Entrepreneurs in Europe. Country Fiche. Estonia. Brüssel. Allikas: http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2015/04/Statistical-Data-on-Women-Entrepreneurs-in-Europe_Estonia.pdf
- Fosic, I., Krstic, J., & Trusic, A. (2017). Motivational Factors: Drivers Behind Women Entrepreneurs' Decision To Start An Enterpreneurial Venture In Croatia. *Scientific Annals of Economics and Business*, 3(64), lk 339-357. doi:DOI: 10.1515/saeb-2017-0022
- Garson, G. D. (2016). Validity and Reliability. Statistical Publishing Associates . Allikas: http://www.statisticalassociates.com/validityandreliability_p.pdf
- Gatewood, E. J., Shaver, K. G., & Gartner, W. B. (september 1995. a.). A longitudinal study of cognitive factors influencing start-up behaviors and success at venture creation. *Journal of Business Venturing*, 10(5), lk 371-391. doi:[https://doi.org/10.1016/0883-9026\(95\)00035-7](https://doi.org/10.1016/0883-9026(95)00035-7)
- GEM. (2015). Globaalne ettevõtlusmonitooring 2014 Eesti raport.
- GEM. (2018). Global Entrepreneurship Monitor 2017/2018.
- Green, E., & Cohen, L. (2010). 'Women's business': Are women entrepreneurs breaking new ground or simply balancing the demands of 'women's work' in a new way? *Journal of Gender Studies*, 4(3), lk 297-315.
- Heil, P. (2014). Ettevõtjaks saab õppida. *Äripäev*. Allikas: <https://www.aripaev.ee/uudised/2014/01/16/ettevotjaks-saab-oppida>
- Heilman, M. E., & Chen, J. J. (2003). Entrepreneurship as a solution: the allure of self-employment for women and minorities. *Human Resource Management Review*, 13(2), lk 347-364. doi:[https://doi.org/10.1016/S1053-4822\(03\)00021-4](https://doi.org/10.1016/S1053-4822(03)00021-4)
- Herron, L., & Robinson, R. B. (1993). A structural model of the effects of entrepreneurial characteristics on venture performance. *Journal of Business Venturing*, 3(8), lk 281-294. doi:[https://doi.org/10.1016/0883-9026\(93\)90032-Z](https://doi.org/10.1016/0883-9026(93)90032-Z)

- Hughes, K. D. (2003). Pushed or Pulled? Women's Entry into Self-Employment and Small Business Ownership. *Gender, Work and Organization*, 4(10), lk 433-454. doi: <https://doi.org/10.1111/1468-0432.00205>
- Jennings, J. E., & Brush, C. G. (2013). Research on Women Entrepreneurs: Challenges to (and from) the Broader Entrepreneurship Literature? *The Academy of Management Annals* ., 1(7), lk 663-715. doi:<https://doi.org/10.1080/19416520.2013.782190>
- Jürgenson, A. (2010). Ettevõtlusega tegelemise motiivid ning nende muutumine ettevõtte käivitusfaasis. Tartu.
- Jürgenson, A. (2010). Vajadusettevõtlus Eestis: levik, probleemid ja ettevõtjate rahulolu. Tallinn.
- Kelley, D. J., Baumer, B. S., Brush, C., Greene, P. G., Cole, M. M., Dean, M., & Heavlow, R. (2017). Global Entrepreneurship Monitor 2016/2017 Report on Women's Entrepreneurship.
- Kirkwood, J. (2009). Spousal Roles on Motivations for Entrepreneurship: A Qualitative Study in New Zealand. *Journal of Family and Economic Issues*, 4(30), lk 372-385. doi:<http://dx.doi.org/10.1007/s10834-009-9169-4>
- Kirkwood, J. J., & Campbell- Hunt, C. (2007). Using Multiple Paradigm Research Methodologies to Gain New Insights into Entrepreneurial Motivations. *Journal of Enterprising Culture*, 3(15), lk 219-241. doi:<http://dx.doi.org/10.1142/S0218495807000137>
- Kumar, M., Mohan, C., Vijaya, C., & Lokeshwari, N. (2013). The Role of Women Entrepreneurship in Modern World. *International Journal of Current Engineering and Technology*, lk 100-104. Allikas: <http://inpressco.com/category/ijcet>
- Laas, A. (2003). MATERRA – Rohkem kui üks projekt. Turismi- ja naisettevõtluse arendamisest Põlvamaal. Põlva.
- Liigand, J. (2005). *Ettevõtte riskid- äratundmine ja maandamine*. Tallinn: Äripäeva kirjastus.
- Longenecker, J. G., Moore, C. W., & Petty, J. W. (2002). *Small Business Management: An Entrepreneurial Emphasis*. South-Western College Pub.
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2013). Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020. Tallinn.

- Mitchelmore, S., & Rowley, J. (2013). Entrepreneurial competencies of women entrepreneurs pursuing business growth. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 20(1), lk 125-142. doi:DOI 10.1108/14626001311298448
- Mroczkowski, T. (1997). Women as employees and entrepreneurs in the Polish transformation. *Industrial Relations Journal*, 2(28), lk 83–89.
- Mäetagä, E. (2017). Lapsega kodus olnud emade tööjõuturule naasmist takistavad ja soodustavad tegurid. Tallinn. Kasutamise kuupäev: 27. veebruar 2020. a.
- Naffziger, D. W., Hornsby, J. S., & Kuratko, D. F. (1994). A Proposed Research Model of Entrepreneurial Motivation. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 3(18), lk 29-42. doi:<https://doi.org/10.1177/104225879401800303>
- OECD. (2018). Education at a Glance 2018. OECD INDICATORS. Paris. doi:
<http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-en>
- Okafor, C., & Amalu, R. (2010). Entrepreneurial Motivations as Determinants of Women Entrepreneurship Challenges. *Petroleum - Gas University of Ploiesti Bulletin. Economic Sciences Series*, 62(2), lk 67 - 77.
- Orhan, M., & Scott, D. (2001). Why women enter into entrepreneurship: an explanatory model. *Women in Management Review*, 16(5), lk 232-247. doi:<https://doi.org/10.1108/09649420110395719>
- Pardo-del-Val, M. (2010). Services supporting female entrepreneurs. *Service Industries Journal*, 9(30), lk 1479-1498 . doi:<https://doi.org/10.1080/02642060802626840>
- Perren, L. (1999). Factors in the growth of micro-enterprises. (Part 1): Developing a framework. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 6(4). doi:<https://doi.org/10.1108/EUM0000000006691>
- Poliitikauuringute Keskus Praxis. (2013). Eesti vanemapuhkuste süsteemi analüüs. Uuringu aruanne. (H. Biin, M. Karu, M. Masso, & V. Veldre, Koostajad) Tallinn. Allikas: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2013-Vanemapuhkuste-susteem.pdf>
- Poliitikauuringute Keskus Praxis. (2015). Naisettevõtlus. (H. Rozeik, Koostaja) Tallinn.

- Poliituringute Keskus Praxis. (2016). Lastega aastaid kodus: kas emad tahavad või peavad seda tegema? Allikas: <http://www.praxis.ee/kajastused/lastega-aastaid-kodus-kas-emad-tahavad-voi-peavad-seda-tegema/>
- Postimees. (6. märts 2012. a.). Ettevõtete klassifikatsioon ja personalitöö prioriteetid Eesti ettevõtetes. (R. Alas, Koostaja) Allikas: <https://majandus24.postimees.ee/762822/ettevotete-klassifikatsioon-ja-personalitoo-prioriteetid-eesti-ettevotetes>
- Radovic Markovic, M. (2007). *The perspective of women's entrepreneurship in the Age of Globalization*. United States of America: Information Age Publishing Inc.
- Rani, S. B., & Rao, K. D. (2007). Perspectives on Women Entrepreneurship. *ICFAI Journal of Entrepreneurship Development*, 4(4), lk 16-27.
- Rao, V., Venkatachalm, A., & Joshi, H. (2013). A study on entrepreneurial characteristics and success of women entrepreneurs operating fashion and apparel business. *Asian Journal Of Management Sciences And Education*, 2(2), lk 136-147.
- Rey- Marti, A., Porcar, A. T., & Mas- Tur, A. (2015). Linking female entrepreneurs' motivation to business survival. *Journal of Business Research*, lk 810-814.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2014.11.033>
- Reynolds, P. D., Hay, M., Camp, S. M., & Bygrave, W. D. (2000). Global Entrepreneurship Monitor. 2000 Executive Report. London: Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership .
- SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. (2015). Naiste osalus ettevõtluses. Allikas: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2015/11/nasiettevotlus.pdf>
- Scase, R., & Goffee, R. (1985). *Women in Charge: The Experience of Female Entrepreneurs*. London: Sage publications, pp. 153.
- Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*. Oxford: Oxford University Press.
- Sejer, M. (2017). Women Entrepreneurs: History of Women in Business. Allikas: <https://homebusinessmag.com/blog/success-stories-blog/women-entrepreneurs-history-women-business/>

- Sildnik, L. (2015). Kesk- ja kõrgharidusega emade kogemused pärast lapsepuhkust tööturule naasmisel. Tartu. Allikas:
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48007/sildnik_liis_ba_2015.pdf
- Sotsiaalministeerium. (27. 11 2019. a.). *Naisettevõtlus*. Allikas:
<http://gender.sm.ee/teemad/toeoe/naisettevotlus/naisettevotlus/>
- Sotsiaalministeerium. (detsember 2019. a.). Vanemapuhkuste- ja hüvitiste süsteemi olulisemad muudatused. Tallinn. Allikas: <https://www.sm.ee/et/vanemapuhkuste-ja-huvitiste-susteemi-olulisemad-muudatused>
- Statistikaamet. (2006). Tööturg. Tallinn.
- Statistikaamet. (2017). Naiste ja meeste elu Eestis ja mujal Euroopas. Allikas:
<https://blog.stat.ee/2017/10/18/naiste-ja-meeste-elu-eestis-ja-mujal-euroopas/>
- Statistikaamet. (2019). Sooline palgalõhe.
- Statistikaamet. (30. märts 2019. a.). *Vanemahüvitise saajad hüvitise liigi ja soo järgi*. Allikas:
<http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=ST005#>
- Sullivan, P., Halbrecht, C., Wang, O., & Scannell, E. (Fall 1997. a.). Exploring female entrepreneurship in rural Vermont and its implications for rural America. . *Economic Development Review*, lk 37-42.
- Talves, K. (2005). Ettevõtlusest Eesti naisettevõtja pilgu läbi. Tartu. Allikas:
<file:///C:/Users/kati/Desktop/magistritoo/ETTEVÕTLUSEST%20EESTI%20NAISETTEVÕTJA%20PILGU%20LÄBI.pdf>
- Talves, K., & Laas, A. (2004). Maanaiste ettevõtlus. Uuringu aruanne. Tartu.
- Traks, K. (2012). Naised vajavad ettevõtjaks hakkamisel rohkem «käehoidmist». *Postimees*. Allikas: <https://majandus24.postimees.ee/994958/naised-vajavad-ettevotjaks-hakkamisel-rohkem-kaehoidmist>
- Vaikjärv, M. (2008). Ettevõtlus. Mitte ainult meestele. *Postimees*. Kasutamise kuupäev: 28. veebruar 2020. a., allikas <https://www.postimees.ee/1819191/ettevotlus-mitte-ainult-meestele>

- Walker, E., Wang, C., & Redmond, J. (2008). Women and work-life balance: is home-based business ownership the solution? *Equal Opportunities International*, 27(3), lk 258 -275.
doi:DOI 10.1108/02610150810860084
- Wilson, F., Kickul, J., & Marlino, D. (2007). Gender, Entrepreneurial Self-Efficacy, and Entrepreneurial Career Intentions: Implications for Entrepreneurship Education. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 31(3), lk 387-406.
doi:<https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2007.00179.x>
- Vseviiov, H. (august 2016. a.). Milline on Eesti lapsevanema olukord tööturul? *Pere ja Kodu*.
Allikas: <https://perekodu/vaikelaps/milline-on-estti-lapsevanema-olukord-tooturul?id=75287789>
- Võrdõigusvoliniku kantselei. (2015). Soolõime teemaleht. Naised ja ettevõtlus. Tallinn.
- Äriseadustik. (1. märts 2019. a.). Riigikogu.

LISAD

Lisa 1. Uuritavate jagunemine demograafiliste näitajate ja ettevõttega seotud muutujate lõikes.

	N	%
Vanusegrupp		
kuni 30	11	10,9
31-35	24	23,8
36-40	32	31,7
41-45	17	16,8
46 ja rohkem	17	16,8
Haridustase		
kesk-/kutseharidus	11	10,9
rakenduskõrgharidus/bakalaureusekraad	34	33,7
magistrikraad	54	53,5
doktorikraad	2	2
Perekonnaseis		
vallaline/lahutatud	25	24,8
paarisuhtes	76	75,2
Laste arv		
mitte ühtegi	27	26,7
1 laps	22	21,8
2 last	36	35,6
3-4 last	16	15,8
Enne ettevõtte asutamist		
ettevõtja	10	9,9
palgatöötaja	69	68,3
ei ettevõtja ega palgatöötaja	22	21,8
Ettevõtte tegevusvaldkond		
ehitus/kinnisvara	6	5,9
finants/õigus	11	10,9
kaubandus/teenindus	11	10,9
koolitus/personalitöö	8	7,9
kultuur/meelelahutus	4	4,0
turundus/reklaam	8	7,9
toitlustus/turism	8	7,9
töötlev tööstus/tootmine	6	5,9
tervishoid/sotsiaaltöö	4	4
muu valdkond	14	13,9
mitu valdkonda	21	20,8
Ettevõtte tegevus seotud eelneva töökogemusega		
ei	35	34,7
jah, osaliselt	39	38,6
jah, täielikult	27	26,7

	N	%
Alluvate arv ettevõttes		
mitte ühtegi	60	59,4
1-5	31	30,7
6 ja rohkem	10	9,9
Täiendav töökoht		
ei	51	50,5
jah, osalise koormusega	24	23,8
jah, täiskoormusega	26	25,7

Allikas: Saar (2020); autori koostatud

Märkused: N = vastanute arv, % = vastanute protsent.

Lisa 2. Empiirilise osa küsimustik

Tere! Olen Tallinna Tehnikaülikooli personalijuhtimise magistrant ja kirjutan oma lõputööd teemal „Eesti naisettevõtjaid motiveerivad ja takistavad tegurid ettevõtluses“.

Palun Sul küsitlusele vastata, kui oled naine ja tegeled Eestis ettevõtlusega või omad toimivas ettevõttes vähemalt 50% osalust.

Uuringule vastamiseks kulub kuni 10 minutit. Vastused on anonüümsed ning neid kajastatakse töös üldistatud kujul.

Täna.

Kati Saar, kati.saar1@mail.ee

Isikuandmed

1. Teie vanus

- Kuni 30
- 31-35
- 36-40
- 41-45
- 46 või vanem

2. Teie haridustase

- Kesk-/ kutseharidus
- Rakenduskõrgharidus/bakalaureusekraad
- Magistrikraad
- Doktorikraad

3. Perekoosseis

- Vallaline/ lahutatud
- Paarisuhtes

4. Laste arv _____

Ettevõttega seotud andmed

5. Kes Te olite enne ettevõtte asutamist?

- Ettevõtja
- Palgatöötaja
- Töötu/kodune/lapsehoolduspuhkusel

6. Ettevõtte tegevusvaldkond

- Finants/ õigus
- Kaubandus/ teenindus
- Toitlustus/ hotellindus/ turism
- Tervishoid/ sotsiaaltöö
- Haridus/teadus
- Töötlev tööstus/ tootmine
- Transport/ logistika
- Ehitus/ kinnisvara
- Turundus/ reklaam
- Põllumajandus/ keskkonnakaitse
- Infotehnoloogia
- Kultuur/ meelelahutus
- Koolitus/ personalitöö

7. Kas Teie ettevõtte tegutseb alal, mis on seotud Teie eelneva töökogemusega?

- Jah, täiesti
- Jah, teatud määral
- Ei

8. Alluvate arv ettevõttes?

- Mitte ühtegi
- 1-5
- 6 ja rohkem

9. Kas Te töötate lisaks oma ettevõttele ka mujal?

- Jah, töötan täiskoormusega
- Jah, töötan osakoormusega
- Ei

Mis motiveeris Teid ettevõtlusega alustama?

Palun hinnake skaalal 1-5, kuid võrd järgnevad väited Teie puhul paika peavad
 1-Ei nõustu; 2- pigem ei nõustu 3- ei oska öelda; 4- pigem nõustun; 5- nõustun täielikult

- 10.** Tahtsin ära kasutada head ärivõimalust
- 11.** Tahtsin arendada oma ettevõtlusoskusi
- 12.** Tahtsin professionaalset sõltumatust, olla iseenda tööandja
- 13.** Tahtsin võtta riske ja kogeda väljakutseid, mis kaasnevad äri käivitamisega
- 14.** Tahtsin anda ühiskonda oma panuse (luua töökohti vms)
- 15.** Tahtsin ühiskondlikku tähelepanu ja tunnustust
- 16.** Soovisin paremini ühitada oma töö- ja pereelu
- 17.** Soovisin omada ettevõtet, et mu lapsed võiks tulevikus selle pärida

18. Uskusin, et teenin ettevõtjana rohkem, kui palgatööd tehes
19. Eelistasin isiklikku ja professionaalset arengut palgatööle
20. Ma ei olnud oma eelmise töökohaga rahul
21. Mul ei olnud muid tööalaseid väljavaateid

lisa 2 järg

Millised probleemid ilmnesisid Teil ettevõtluskavatsuste elluviimisel?

Palun hinnake skaalal 1-5 nõustumist järgnevatel väidetel

1-Ei nõustu; 2- pigem ei nõustu 3- ei oska öelda; 4- pigem nõustun; 5- nõustun täielikult

22. Raskused klientide leidmisel
23. Tihe konkurents (samal tegevusalal, samas piirkonnas)
24. Ebapiisav müügioskus
25. Ebapiisav nõudlus toote/ teenuse järgi
26. Muu klientidega seotud probleem (palun täpsusta) _____

27. Info puudumine ettevõtlusega alustamiseks vajalike tegevuste kohta
28. Info puudumine ettevõtlusega alustamist toetavate asutuste/ organisatsioonide kohta
29. Ruumid puudusid või olid ebasobivad (liiga kallis rent, ruumid vajasisid remonti vms)
30. Töövahendid/ masinad puudusid või olid ebasobivad (sh tarkvara)
31. Materjalid/ tooraine puudus või oli ebasobiv (probleemid kvaliteetse tooraine hankimisega jms)
32. Ebapiisavad rahalised vahendid ressursside hankimiseks
33. Raskused täiendavate rahastamisvõimaluste leidmisel (laen, liising jm)
34. Raskused sobiva tööjõu leidmisel/ värbamisel
35. Ajapuudus/ tegevused võtavad oodatust kauem aega
36. Muu ressurssidega seotud probleem (palun täpsusta) _____

37. Sooline diskrimineerimine
38. Suur ajakulu dokumentide vormistamisel/ asjaajamisel
39. Palju makse ja kõrged maksumäärad
40. Probleem litsentside taotlemisel
41. Muu bürokraatiaga seotud probleem (palun täpsusta) _____

42. Raskused äritegevuse ja pereelu kombineerimisel
43. Raskused lapsehoiuvõimaluste leidmisel (n raskused lasteaiakoha saamisel)
44. Abikaasa/ elukaaslase toetuse puudumine
45. Tervisega seotud probleemid
46. Muud pereeluga seotud probleemid (palun täpsusta) _____

Palun hinnake oma nõustumist järgnevate väidetega

lisa 2 järg

Palun hinnake skaalal 1-5 oma nõustumist järgnevate väidetega

1-Ei nõustu; 2- pigem ei nõustu 3- ei oska öelda; 4- pigem nõustun; 5- nõustun täielikult

47. Minu ettevõtlusalane tegevus on väga loov

48. Ma olen ettevõtlusalases tegevuses väga iseseisev

49. Minu ettevõtlusalasele tegevusele on iseloomulik paindlik tööaeg

50. Ettevõtlustegevus võimaldab mul oma oskusi ja võimeid hästi ära kasutada

51. Olen saavutanud kõrge sissetulekute taseme

52. Pühendan lastele ja pereelule vähemalt sama palju aega kui minu partner

53. Kui Teile pakutaks praegu Teile sobivatel tingimustel täiskohaga palgatööd, siis
Te.....

- Jätkaksin iseendale tööandjana
- Valiksin palgatöö
- Mõlemad variandid
- Ei oska öelda

Lisa 3. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Kati Saar, sünnikuupäev:

1. annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eesti naisettevõtjaid motiveerivad ja takistavad tegurid ettevõtluses“, (lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Marianne Kallaste,
(juhendaja nimi)

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh TalTechi raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks TalTechi veebikeskkonna kaudu, sealhulgas TalTechi raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

¹Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil.